

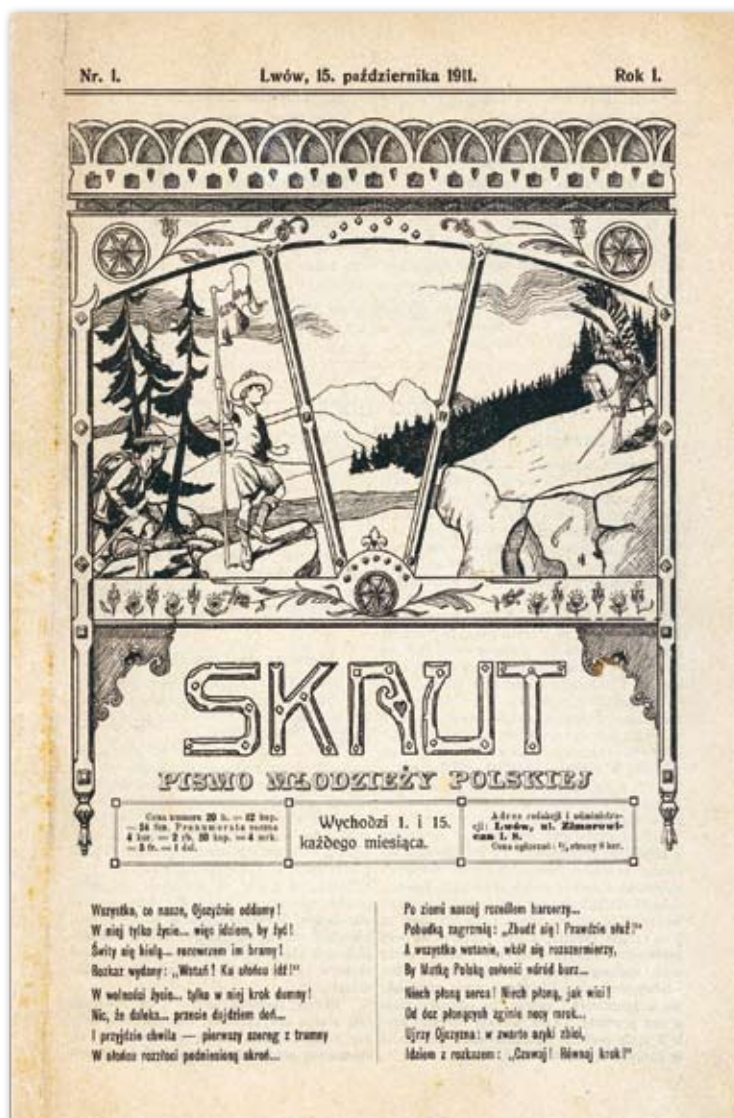
ISSN 1898-7729

SKAUT

HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE

TARNÓW, NR 4 [30], PAŹDZIERNIK 2012 r.

K W A R T A L N I K

Przed 101 laty ukazał się pierwszy numer lwowskiego Skauta

NACZELNIK ADOLF ZBIGNIEW HEIDRICH (1899–1983)

Biografia harcerska – cz. II

Naczelnik Głównej Kwatery Męskiej

Na początku lat dwudziestych XX wieku władzę w harcerstwie przejęli instruktorzy, którzy wojnę spędzili na emigracji w Rosji (Stanisław Sedlaczek, Henryk Glass) lub w Wiedniu (Ignacy Kozielewski, Tadeusz Strumiłło). Grupa ta objęła najważniejsze stanowiska w Naczelnictwie ZHP i Głównej Kwaterze Męskiej (GKM). Przewodniczącym został gen. Józef Haller. Wszyscy ci instruktorzy charakteryzowali się wysokimi wartościami moralnymi, byli oddani harcerstwu, doskonale rozumieli jego społeczne znaczenie, ale mieli też bardzo wyraźnie ukształtowane przekonania polityczne, które determinowały ich widzenie harcerstwa. Dla nich har-

cerstwo było organizacją polską, katolicką i narodową. Choć wymienieni instruktorzy nie należeli formalnie do Narodowej-Demokracji, to w praktyce reprezentowali poglądy tego kierunku politycznego i jej przywódcy Romana Dmowskiego. Były to poglądy zupełnie odmienne od tych, jakie dominowały w warszawskim korpusie instruktorskim oraz wśród młodzieży. Wielu skautów warszawskich walczyło w Legionach, później brało udział w walkach o niepodległość i granice. Mieli oni ogromne doświadczenia życiowe, niewspółmierne do wieku zapisanego w metryce. Według Józefa Sosnowskiego początkach lat dwudziestych: *Bezpośrednie wpływy Naczelnictwa na młodzież ograniczały się w Warszawie do*

Od lewej: Olgierd Grzymałowski, gen. Aleksander Osiński, Stanisław Sedlaczek (w głębi), Władysław Nekrasz, prezydent Stanisław Wojciechowski, Tadeusz Strumiłło

dwóch drużyn: 13 i 20 WDH, istniejących przy gimnazjum Kulwiecica, do którego uczęszczała młodzież z terenów Rosji, głównie Rosji, Petersburga i Kijowa. Ta grupa instruktorów zwana „kijowska” lub „starych” wprowadziła do Statutu ZHP, który był przygotowywany w lecie 1920 roku, przepisy, według których pełne prawa do udziału w zjazdach walnych, a tym samym do decydowania o losach Związku mieli „członkowie czynni”, czyli harcmistrze i podharc mistrze. Wymagania formalne na te stopnie instruktorskie przesądzały, że młodzi kierownicy pracy harcerskiej, pracujący bezpośrednio w drużynach nie mieli możliwości odpowiednio szybkiego awansu, a tym samym wpływu na rozwój Związku. Powodowało to niezadowolenie wśród instruktorów bezpośrednio pracujących z młodzieżą. W grudniu 1920 roku Naczelnictwo mianowało pierwszą grupę podharc mistrzyń i podharc mistrzów. Adolf Heidrich był w tej grupie¹.

Zakończenie wojny polsko-bolszewickiej pozwoliło na porządkowanie struktury organizacyjnej. Zgodnie ze Statutem ZHP na określonym terenie (głównie na terenie danego województwa) tworzone były oddziały, w skład których wchodziły chorągwie żeńskie i męskie. W marcu 1921 roku odbył się pierwszy walny zjazd oddziału warszawskiego. Komendantem chorągwi męskiej został wybrany Ignacy Wądołkowski – jeden z najstarszych stażem instruktorów warszawskich. A. Heidrich został przybocznym chorągwi warszawskiej. W maju 1921 roku został przeniesiony z Chorągwi Warszawskiej do Naczelnictwa ZHP². Został członkiem rzeczywistym Głównej Kwatery Męskiej, gdzie objął Wydział II – spraw organizacyjnych³. Doprowadził do uregulowania niezwykle ważnej sprawy jaką było uporządkowanie podziału terytorialnego Organizacji Męskiej. Za tę pracę został odznaczony w 1924 roku harcerską odznaką „Za Zasługę”⁴. W 1923 roku w GKM był to najważniejszy dział, w skład którego wchodził referenci (wizytatorzy) wszystkich chorągwi, drużyn specjalistycznych (żeglarskich i „pożarnych”) oraz starszych chłopców⁵. W tym dziale przygotowywano podstawowe dokumenty organizacyjne, rozpatrywano zgłoszenia drużyn do ZHP na kolejne lata (wpis drużyn), system raportów i sprawy kursów in-

Awers i rewers jednej z odznak „Za Zasługę” (nr 23) przyznawanych wg regulaminu z 1921 r. (ze zbiorów Tomasza Sikorskiego z Warszawy)

struktorskich. Studia prawnicze pomagały Heidrichowi w tej bardzo ważnej dla harcerstwa męskiego pracy.

Podnosił też ciągle swoje harcerskie kwalifikacje. W 1923 roku ukończył teoretyczny kurs zimowy GKM wraz z S. Sedlaczkiem, Jędrzejem Giertychem, Witoldem Sawickim oraz Ignacym Wołkowiczem. Ukończenie tego kursu upoważniało do wzięcia udziału w kursie letnim, który miał w założeniu być oparty o praktyczne pokazy, gry i konkursy. W czerwcu tegoż roku otrzymał jako jeden z pierwszych stopień Harcerza Rzeczypospolitej – obok J. Mauersbergera, S. Sedlaczka, T. Strumiły i Roberta Daszkiewicza Olgerda Grzymałowskiego, Ignacego Kozielskiego, Tadeusza Maresza, Janusza Rudnickiego, Tadeusza Sopočki i Ignacego Wołkowicza⁶. Tego samego dnia, po otrzymaniu stopnia HR, został mianowany przewodniczącym Komisji prób na Harcerza RP przy GKM⁷. Od 2 do 15 lipca 1923 roku A. Heidrich był jednym z trzech zastępowych, obok S. Sedlaczka i Kazimierza Grochowskiego w Związkowym Kursie Instruktorskim w Piwnicznej⁸. Szkolił i był równocześnie szkolony. W czasie kursu, jak pisze historyk harcerstwa: *Zastosowano w całej pełni system zastępowy. Całe życie obozowe, nie wyłączając spraw samodzielnych urzędowania się, było jednym pasmem nieustannych zawodów między zastępami. Duży nacisk kładziono na służbę bliźnim. Po gawędzie wieczornej każdy kolejno przedstawiał swój życiorys, co przyczyniło się znacznie do zżycia uczestników i nawiązania prawdziwie brater-*

¹ Okólnik Naczelnictwa z 15.12.1920, „Harcerz” 1920, grudzień.

² Zwolniony i przeniesiony do Naczelnictwa. R. L. 20 Komendy Chorągwi Męskiej Warszawskiej z 6 maja 1921 r. AAN ZHP 76, sygn. 2249, s. 162.

³ Rozkaz GKW L. 18 z dnia 8 maja 1921, „Rozkazy, Okólniki i Instrukcje Naczelnictwa ZHP” Toruń 1921, s. 1.

⁴ Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 20 z 2 czerwca 1924 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1924, nr 6, s. 40.

⁵ Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 1 z dnia 1 maja 1923 r., „WU” 1923, nr 4, s. 33.

⁶ Rozkaz GKM L. 1 z dnia 30 czerwca 1923 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 7, s. 94.

⁷ Ibidem

⁸ Związkowy Kurs Instruktorski GKM. 1924 [powinno być 1923], „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 6, s. 77–78.

Ignacy Wądołkowski „Beniek” (fot. 1916 r.)

skich stosunków. Poza tym nie stosowano zupełnie rozkazów, raportów, robót karnych⁹.

Po obozie w Piwnicznej, A. Heidrich ruszył na wizytacje kursów kształcących instruktorów. Stał się wówczas mimowolnym katalizatorem narastającego konfliktu pomiędzy starszszą warszawską, a GKM i Naczelnictwem. W Mickunach na Wileńszczyźnie komenda Chorągwi Warszawskiej Męskiej zorganizowała trzeci z kolei, po odzyskaniu niepodległości, chorągwiany kurs instruktorski. Kurs trwał od 22 lipca do 25 sierpnia 1923 roku, liczył pięćdziesięciu uczestników i miał wyborową obsadę kierowniczą: komendantem był Ignacy Wądołkowski, zastępcą – Tomasz Piskorski, a wśród kadry byli Aleksander Kamiński, Edward Muszalski, Witold Rychter, Oskar Żawrocki i Waław Błażejowski, który pełnił funkcję sekretarza kursu. Kurs został zorganizowany wzorowo, ale jego organizatorzy złamali kilka ówczesnych wytycznych Głównej Kwatery Męskiej ZHP, mianowicie Chorągiew Warszawska nie wysłała swoich przedstawicieli na kurs GKM w Piwnicznej, a kurs warszawski miał znacznie więcej uczestników niż czterdziestoosobowy limit przewidziany przez Naczelnictwo¹⁰. Kurs miał wizytować z ramienia Głównej Kwatery Męskiej ZHP p.m. A. Heidrich. Jednak komenda obozu odmówiła mu prawa do wizytacji. Była to w ZHP rzecz niesłychana. Harcerstwo było wówczas organizacją opromienioną udziałem w walkach o niepodległość i granice. Jaka bowiem inna organizacja młodzieżowa mogła wystawić elitarny, w pełni sprawny bojowo batalion piechoty w ciągu kilku dni? Harcerstwo dokonało tego w Warszawie, w ciągu listopada 1918 roku. To był pokaz organizacyjnej sprawności i oddania sprawie niepodległości Polski. Aby taką sprawność osiągnąć oraz utrzymać, trzeba było wojskowej dyscypliny i taką w harcerstwie stosowano. Rozkazy, urlopy, pisma, przepustki, formalne przeniesienia z miasta do miasta, wszystkie te formalności stosowano w harcerstwie bardzo restrykcyjnie.

Dlaczego więc I. Wądołkowski, zawodowy oficer Wojska Polskiego, jeden z pierwszych skautów warszawskich, komendant chorągwi nie dopuścił przedstawiciela GKM do zwizytowania kursu? Czy były to przyczyny polityczne, bo Wądołkowski był legionistą i piłsudczykiem, a Heidrich plasował się raczej w obozie narodowym? Otóż nie. Sprawa była bardziej skomplikowana. Warszawską starszszą harcerską spajał duch koleżeństwa, poczucie solidarności i świadomości ciągłości pracy, to, co tak świetnie oddaje francuskie określenie *esprit*

⁹W. Błażejowski, *Z dziejów harcerstwa polskiego (1910–1939)*, Warszawa 1985, s. 173.

¹⁰A. Heidrich, *Kursy instruktorskie męskie 1923 r.*, „Wiadomości Urzędowe”, Warszawa, 1923, nr 11 (listopad), s. 128.

de corps. Mieli świadomość należenia do organizacji elitarniej, którą sami tworzyli od podstaw w warunkach konspiracyjnych. Warszawscy instruktorzy mieli bardzo wysokie poczucie wartości swojej pracy. Byli wzorem dyscypliny i sprawności organizacyjnej, ale harcerstwo było organizacją społeczną, którego spójność zależała od przestrzegania uzgodnionych reguł zawartych głównie w prawie i przyrzeczeniu harcerskim oraz w niepisanych zwyczajach. Heidrich miał piękną kartę harcerską i niepodległościową, ale nie przeszedł całej drogi harcerskiego wtajemniczenia (nie zorganizował nie prowadził obozu, nie kierował strukturą powyżej drużyny taką jak hufiec) i dla warszawskich instruktorów był osobą nieodświadczoną. Można też dodać, iż Heidrich został podharc mistrzem w grudniu 1920 roku, a Wądołkowski otrzymał mianowanie na ten stopień dopiero Rozkazem NZHP z dnia 15 lutego 1922 roku, ale ze starszeństwem od 1 marca 1915 roku, w którym to roku Heidrich nie należał jeszcze do skautingu. Zamiast Heidricha wizytację przeprowadził S. Sedlaczek, wiceprzewodniczący ZHP, naczelny inspektor harcerstwa w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Ten konflikt narastał i wkrótce odbyły się jego kolejne odsłony.

W zasadzie Naczelnictwo odbywało swoje posiedzenia raz w miesiącu. Natomiast we wrześniu 1923 roku odbyły się cztery posiedzenia poświęcone *szczegółowemu omówieniu spraw dotyczących Chorągwi Warszawskiej*¹¹. Naczelnictwo Rozkazem L. 18 z dnia 19 września 1923 roku *wystosowanym do komendy Chorągwi warszawskiej zwolniło dh phm Ignacego Wądołkowskiego na własną prośbę z obowiązków komendanta tejże chorągwi*¹². Zwolnienie Wądołkowskiego, sposób w jaki to przeprowadzono (niepublikowanym Rozkazem N ZHP) wywołały wrzenie w środowisku warszawski. Dopiero po miesiącu udało się znaleźć kompromisowego kandydata na komendanta i został nim phm. Tadeusz Maresz, dotychczasowy zastępca Naczelnika GKM. Na jego miejsce został powołany Heidrich. Był to wyraz zaufania Naczelnictwa do jego wiedzy i harcerskich umiejętności¹³.

¹¹*Kronika*, „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 11, s. 130.

¹²Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 20 z dnia 2 listopada 1923 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 11, s. 124.

¹³Niestety tych umiejętności zabrakło Naczelnictwu. Świadczy o tym bałagan w ściśle dotychczas prowadzonych sprawach personalnych. Heidrich został mianowany zastępcą 18 października, ale Maresz został odwołany dopiero 1 listopada. Z kolei Maresz został mianowany 18 października, a jak podał wyżej odwołany został z funkcji zastępcy 1 listopada. Wkrótce nastąpiła dalsza eskalacja konfliktu, ale nie wchodzi to w zakres tego opracowania. Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 20 z dnia 2 listopada 1923 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 11, s. 123.

Naczelnik Adolf Heidrich

Heidrich, oceniając kursy instruktorskie, w 1923 roku napisał w „Wiadomościach Urzędowych”: *należy podkreślić swego rodzaju ignorancję zarządzeń Naczelnictwa przez poszczególne komendy chorągwi*¹⁴. Środowiska chciały same prowadzić procę harcerską, stosownie do swoich potrzeb, które były inne w chorągwi warszawskiej, a inne w białostockiej. Tę tendencję hamowała postawa władz harcerskich starających się wszystkie działania ujednoczyć i zestandaryzować. Jednak to właśnie chorągiew warszawska, jako jedna z dwóch, mogła poszczycić się wzrostem ilości instruktorów i harcerzy w latach 1923–1924.

Na przełomie 1923 i 1924 roku A. Heidrich zastępował Naczelnika H. Glassa, który kończył studia na WSH w Warszawie i został powołany na ćwiczenia oficerów rezerwy. W czasie XIX Zjazdu Naczelnej Rady Harcerskiej w Lublinie, 27 kwietnia 1924 roku został powołany na stanowisko Naczelnika GKM. A. Heidrich stanął na czele Organizacji Męskiej ZHP w roku, w którym miała ona stanąć przed dwoma wielkimi wydarzeniami organizacyjnymi jakimi był I Zlot Narodowy i Jamboree. Równocześnie, jako Naczelnik, został dokooptowany do składu NRH¹⁵.

Decyzję o przeprowadzeniu I Zlotu Narodowego podjął III Walny Zjazd ZHP w kwietniu 1923 roku. Miał on stać się dla całego harcerstwa okresem próby pozwalającej ocenić poziom pracy w drużynach i sprawność całej struktury organizacyjnej. Kraj był w trudnej sytuacji materialnej, trwała reforma walutowa wprowadzająca złotego i dlatego władze ZHP postanowiły całą organizację Zlotu oprzeć o zasadę samowystarczalności. Jednak harcerstwo nie było bogatą organizacją. Dlatego Komenda I Zlotu Narodowego, w skład której obok S. Sedlaczka i Heleny Sakowiczówny wszedł A. Heidrich, starała się uzyskać pomoc różnych instytucji państwowych, samorządowych i prywatnych¹⁶. Od wojska, Polskiego Czerwonego Krzyża i Urzędu Emigracyjnego wypożyczono namioty, elektrownia warszawska doprowadziła odpowiednie instalacje i dawała bezpłatnie energię, a Towarzystwo „Produkt” przekazało 100 puszek konserw. W Zlocie wzięło udział 3 700 uczestników. Zlot był wielkim sukcesem organizacyjnym i propagandowym. Był to też wielki sukces drużyn ze szkoły

¹⁴A. Heidrich, *Kursy instruktorskie męskie w 1923 r.*, „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1923, nr 11, s. 128.

¹⁵List Okólny Naczelnictwa ZHP L. 2 z dnia 24 kwietnia 1925 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1925, nr 5, s. 15.

¹⁶Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 5 z dnia 9 lutego 1924 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1924, nr 2, s. 7.

Kulwiecia. W punktacji zlotowej pierwsze miejsce zajęła 13 WDH, a 20 WDH „pełniła służbę rzeczną” i doskonale się prezentowała. W ciągu dwóch dni otwartych obóz zwiedziło 15 tysięcy osób. Cała polska prasa drukowała dłuższe i krótsze informacje, niemal zawsze bogato ilustrowane. Spełniło się to, o czym od wielu lat pisała prasa harcerska, a także A. Heidrich na łamach „Dwudziestki” w 1919 roku: *Harcerstwo musi mieć poparcie starszego społeczeństwa. Ale społeczeństwo musi nas najpierw poznać, musi ocenić wartość naszej pracy, a potem będzie nas mogło naprawdę popierać*¹⁷.

Dla młodego Naczelnika harcerskie lato 1924 roku dopiero się jednak zaczęło. Zaraz po zakończeniu Zlotu Narodowego rozpoczął się trzytygodniowy obóz przygotowawczy liczącej 48 harcerzy i 5 instruktorów drużyny reprezentacyjnej na II Jamboree w Danii. Komentantem był A. Heidrich. Na początku sierpnia polska reprezentacja odpłynęła statkiem „Warta” do Kopenhagi. Polska drużyna świetnie prezentowała się na Jambo i w punktacji zlotowej zajęła 5 miejsce. Miało to ważne znaczenie propagandowe zarówno wobec międzynarodowej rodziny skautowej, ale także wobec społeczeństwa duńskiego i wielu gości z różnych krajów. O skali uprzedzeń niech świadczy kategoryczne żądanie władz duńskich, by skauci z Polski i kilku innych krajów ze wschodniej Europy, byli poddawani codziennemu badaniu przez lekarza¹⁸.

W kwietniu 1925 roku ustąpił z funkcji Naczelnika¹⁹, ale pozostał w składzie GKM do 1 lipca 1925 roku, jako kierownik wydziału ogólnego²⁰, a jako członek rzeczywisty, wchodził w skład Związkowej Komisji Prób Starszozny²¹.

Warto nadmienić, iż kolejnym Naczelnikiem został Stanisław Sedlaczek²². Po zakończeniu wakacji, 24 października 1925 roku A. Heidrich został mianowany harcmistrzem i tym samym rozkazem otrzymał

¹⁷[A. Heidrich, pseud.] A. H., *Znaczenie wystawy harcerskiej „Dwudziestka. Pismo XX Warsz[awskiej]. Dr[uzyny]. Harc[erskiej]”* Warszawa R.I: 1919, nr 8, s. 4.

¹⁸[S. Sedlaczek, pseud.] Arcykot, *II Międzynarodowy Zlot Skautowy w Kopenhadze (Jamboree) 10–23 sierpnia 1924 roku*, „Harc mistrz” 1926, nr 8/9, s. 74.

¹⁹List Okólny Naczelnictwa ZHP L. 4 z dnia 24 kwietnia 1925 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1925, nr 5, s. 17.

²⁰*Władze naczelne i instytucje centralne ZHP*, „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1926, nr 4, s. 10.

²¹Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 15 z dnia 25 maja 1925 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1925, nr 6, s. 21.

²²List Okólny Naczelnictwa ZHP L. 4 z dnia 24 kwietnia 1925 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1925, nr 5, s. 17.

Delegacja ZHP na III Międzynarodową Konferencję Skautową w Kopenhadze w 1924 r. Od lewej: Tadeusz Sopoćko, Olgierd Grzymałowski, Tadeusz Strumiłło, gen. Aleksander Osiniński, Stanisław Sedlaczek, Henryk Glass, Adolf Heidrich

urlop *na czas służby wojskowej*²³. Ciekawe, że jako jednemu z bardzo niewielu zaliczono mu ten czas do służby instruktorskiej. Jedyną uprawnioną hipotezą tłumaczącą ten zadziwiający fakt jest przyjęcie założenia, że Heidrich zobowiązał się wykorzystać czas służby wojskowej do przygotowania rozwiązań pozwalających na prowadzenie Przysposobienia Wojskowego w harcerstwie zgodnie z metodyką harcerską. ZHP chciało szkolić swoich członków w zakresie PW i otrzymywać pomoc od armii. Jednak szkolenie PW prowadzone przez oddelegowanych oficerów było czasami zwykłym szkoleniem rekruckim stosowanym w Wojsku Polskim, a było to dalekie od założeń wychowawczych harcerstwa, metodyki harcerskiej i zabierało zbyt wiele czasu.

W latach 1925–1926 odbył szkolenie wojskowe w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Ostrowie-Komorowie, którą ukończył jako sierżant-podchorąży²⁴. Po powrocie z wojska specjalizował się w sprawach Przysposobienia Wojskowego harcerzy i w czerwcu 1926 roku został mianowany kierownikiem wydziału PW²⁵.

²³Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 26 z dnia 24 października 1925 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1925, nr 11. s. 58.

²⁴Zbigniew Heidrich, *Życiorys* (kopia w zbiorach autora).

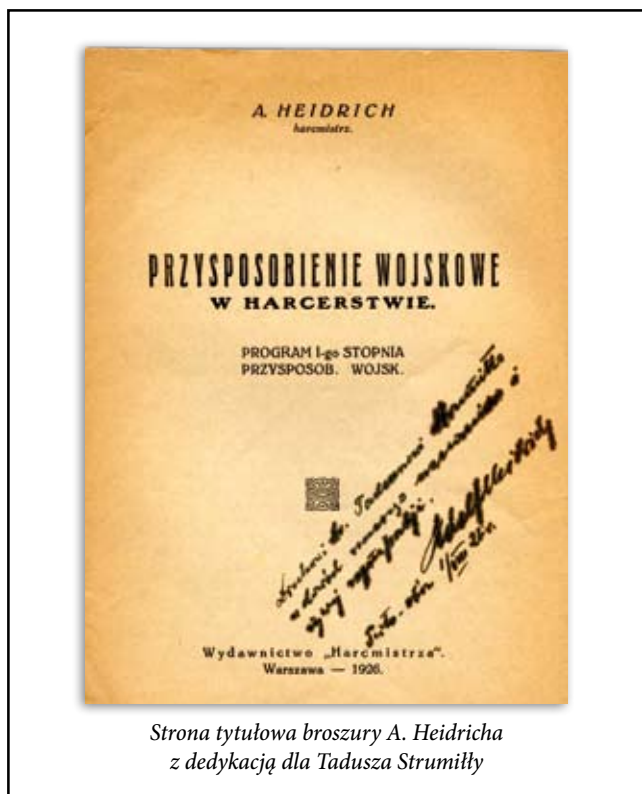
²⁵Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 16 z dnia 25 czerwca 1926 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1926, nr 7/8. s. 23.

W dniach od 10 lipca do 20 sierpnia 1926 roku odbył się Centralny obóz PW w Terle, w którym wzięło udział 250 uczestników²⁶. Kierownictwo z ramienia władz wojskowych sprawował mjr Kulikowski, a z ramienia Głównej Kwatery Męskiej A. Heidrich (sprawy wychowawcze i wyszkolenia harcerskiego). Heidrich pisał w raporcie poobozowym: *Od szeregu lat pragnęliśmy, ażeby taki obóz doszedł do skutku. A we wnioskach stwierdzał: Kierownictwo obozu pw powinno być włącznie harcerskie. Wskazane jest, ażeby instruktorami byli oficerowie – byli harcerze lub przyjaciele harcerstwa znający harcerski system wychowawczy albo też harcerze oficerowie i podoficerowie rezerwy. Oprócz kierowania wydziałem PW był też wizytatorem GKM dla chorągwi Lubelskiej i Łódzkiej*²⁷

W 1926 roku na łamach „Strzelca” organu Związku Strzeleckiego pojawiły się artykuły ukazujące harcerstwo, jako organizację bogatej młodzieży i proponującą zreorganizowanie ZHP, by jako organizacja „młodocianych” stał się on przedszkolem Strzelca. Na te wystąpienia odpowiedział Heidrich na łamach „Harc-

²⁶Centralny obóz przysposobienia wojskowego w Terle (streszczenie raportu), „Harc mistrz” 1926, nr 11, s. 107–108.

²⁷Rozkaz Naczelnika GKM L. 10 z dnia 13 listopada 1926 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1926, nr 12. s. 40.

Strona tytułowa broszury A. Heidricha z dedykacją dla Tadeusza Strumiły

mistrza” w artykule zatytułowanym *Falszywe poglądy na harcerstwo*²⁸, gdzie stwierdził: *Trudno polemizować z analfabetami w dziedzinie harcerstwa, ale w harcerstwie jest 41,2% młodzieży wiejskiej, rzemieślniczej i ze szkół powszechnych i że to „stowarzyszenie młodocianych” ma 39,2% młodzieży ponad lat 16, poza instruktorami i starszym harcerstwem.*

Podsumowaniem jego działań na polu PW była jego broszura: *Przysposobienie wojskowe w harcerstwie. Program 1-go stopnia przysposob[ienia]. Wojsk[owego].*, Warszawa 1926, wydana nakładem „Harc mistrza”.

Od 1927 roku zaczął ograniczać swoją aktywność harcerską i zrezygnował z pracy w Komisji Skarbowej NRH²⁹. W latach 1928–1929 był członkiem GKM.

W 1926 roku ożenił się z Zofią Osińską córką gen. Aleksandra Osińskiego wiceprzewodniczącego ZHP. Przeszedł wówczas na katolicyzm, zmieniając imię na Zbigniew. Jego żona stała się Zbigniewową Heidrichową – tak przynajmniej zapisano w Rozkazu Naczelnictwa mianującym ją w czerwcu 1927 roku kierowniczką działu osobowego GKŻ³⁰. Zbigniew coraz więcej czasu poświęcał rodzinie i pracy zawodowej. Działał jesz-

²⁸*Falszywe poglądy na harcerstwo*, „Harc mistrz” 1926, nr 12, s. 11/120.

²⁹Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 11 z dnia 26 kwietnia 1927 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1927, nr 6, s. 25.

³⁰Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 17 z dnia 22 czerwca 1927 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1927, nr 7/8, s. 31.

cze krótko w komisji Skarbowej Naczelnictwa³¹, ale w 1929 roku wraz z żoną poprosili o cofnięcie stopnia i przeniesienie do kategorii członków współdziałających³². W tym czasie odbywał regularne ćwiczenia oficerów rezerwy i w 1930 roku został mianowany podporucznikiem rezerwy.

A. Heidrich zaczął intensywną karierę zawodową. Pracował dla firm „General Motors w Polsce”, „Goodyear”, a od stycznia 1934 roku objął stanowisko dyrektora administracyjnego fabryki „Norblin” sp. akc. w Głownie koło Łowicza. Fabryka produkowała łuski do pocisków. Natychmiast po zajęciu Głowna fabrykę przejęli Niemcy.

II wojna

Zbigniew Heidrich działał w konspiracji w Delegaturze Rządu na Kraj – Sekcja kontroli. Przyjął pseudonim „Osiński”. Według danych uzyskanych w Muzeum Powstania Warszawskiego współpracował z Hufcami Polskimi, jednak brak jakichkolwiek szczegółów. Jego syn Andrzej był w Szarych Szeregach, w drużynie im. Arciszewskiego. W czasie powstania walczył na barykadzie przy ul. Śmiałej 11 (Heidrichowie mieszkali pod 13).

Wyszli z Warszawy z ludnością cywilną.

Lata powojenne

Od października 1945 roku do września 1946 roku pracował jako dyrektor administracyjny Zakładów H. Cegielskiego w Poznaniu. Rozwijał też swoje pasje naukowe stając się jednym z pierwszych w Polsce specjalistów zarządzania dużymi zakładami produkcyjnymi.

11 grudnia 1947 roku, w wieku 48 lat, otrzymał „Dyplom SGH”. Na tej uczelni 30 czerwca 1949 roku otrzymał dyplom magistra nauk ekonomicznych za pracę „Ustrój zakładu przemysłowego”. Prof. Leon Koźmiński napisał w swojej „Ocenie pracy magisterskiej”: *Praca jest trafnym, ciekawym i w pewnym stopniu nowym ujęciem zagadnienia ustroju zakładu przemysłowego* i podkreślił, iż praca nadaje się do druku. W latach 1947–1950 prowadził wykłady zleczone „Organizacja przedsiębiorstw Przemysłowych w Szkole Głównej Handlowej (potem SGPiS). W 1966 roku na tej samej uczelni, w wieku 67 lat, obronił pracę doktorską.

W marcu 1950 roku A. Heidrich był dyrektorem Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa w Warszawie. 3 marca został aresztowany i skazany przez Rejonowy Sąd Wojskowy w Warszawie na 7 lat więzienia:

³¹Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 11 z dnia 5 listopada 1929 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1930, nr 1, s. 2.

³²Rozkaz Naczelnictwa ZHP L. 12 z dnia 20 grudnia 1929 r., „Wiadomości Urzędowe. Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego” 1930, nr 1, s. 3.

Zofia Osińska

Adolf Zbigniew Heidrich

za pracę w delegaturze rządu londyńskiego w charakterze zastępcy kierownika biura kontroli (NIK) w okresie po wyzwoleniu do sierpnia 1945 r.³³ Według relacji jego

Heidrich wyszedł z więzienia w grudniu 1954 roku, a w lipcu 1957 roku został zrehabilitowany. Wrócił do intensywnej pracy zawodowej i naukowej. Opublikował

Gen. Aleksander Osiński z wnukami

syna Andrzeja, pretekstem do aresztowania miało być spotkanie członków biura kontroli kończące jego działalność. Rodzina została wyrzucona z mieszkania, a cały majątek został skonfiskowany.

kilkadziesiąt artykułów z zakresu teorii organizacji i zarządzania przedsiębiorstwami przemysłowymi.

Jego syn Andrzej stał się najbardziej znanym projektantem polskich banknotów.

M. Miszczuk

³³Z. Heidrich, *Życiorys*.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA HARCERSTWA NA ZAOLZIU

Zaolzie

Śląsk Cieszyński to nazwa krainy historycznej w Polsce i Republice Czeskiej stanowiącej południowo-wschodnią część Śląska, rozłożona wokół miasta Cieszyn i na południe oraz zachód od rzeki Olzy. Obejmuje ziemie dawnego Księstwa Cieszyńskiego, które istniało w latach 1290–1918 i znajdowało się początkowo pod panowaniem miejscowej dynastii Piastów, a od 1653 roku pod panowaniem Habsburgów. W latach trzydziestych XIX wieku nastąpił gwałtowny rozwój przemysłu (sukienniczego w Bielsku, górnictwa w Karwinie i Polskiej Ostrawie, hutniczego w Trzyńcu). W krótkim czasie Księstwo Cieszyńskie stało się jednym z najzamożniejszych i najlepiej rozwiniętych regionów cesarstwa Austro-Węgierskiego. Już w 1774 roku wprowadzono w księstwie obowiązek szkolny. W 1907 roku języki polski i czeski zostały uznane za urzędowe na terenie Księstwa. Spis ludności z 1910 roku wykazał, że mieszkało tu 434 tys. ludzi, z czego 55% (ok. 234 tys.) to Polacy, 27% (ok. 116 tys.) to Czesi, a 18% (ok. 77 tys.) to Niemcy. Na tych terenach ostoją ruchu polskiego był kościół ewangelicki, w przeciwieństwie do zniemczonoego kościoła katolickiego.

Po zakończeniu I wojny światowej i rozpadzie Austro-Węgier pretensje do Śląska Cieszyńskiego zgłosiły Polska oraz Czechosłowacja. Pomimo wcześniejszych ustaleń pomiędzy władzami polskimi i czesko-słowackimi, co do podziału tego rejonu wzdłuż granic etnicznych, 23 stycznia 1919 roku wojska czechosłowackie przekroczyły linię demarkacyjną i zaatakowały nieliczne oddziały polskie. Decyzją Rady Ambasadorów z 28 lipca 1920 roku podzielono region pomiędzy oba państwa – w przybliżeniu wzdłuż rzeki Olzy. Polska otrzymała ok. 1002 km² (czyli 44%), a Czechosłowacja ok. 1280 km² (tj. 56%). W ten sposób powstało Zaolzie, czyli tereny zamieszkałe przez duże, zwarte skupiska rdzennej ludności polskiej. Zaolzie do 1993 roku należało do Czechosłowacji – obecnie jest w Republice Czeskiej.

Rys. M. Karpiński na podstawie książki: M. Wańkowicz, *Sztafeta*, Warszawa 1939, s. 503

Drużyna Skautowa im. Tadeusza Rejtana

Na Śląsku Cieszyńskim pierwsza polska drużyna skautowa powstała w Cieszynie w listopadzie 1912 roku. W kilka tygodni później Roman Pollak, nauczyciel języka polskiego, założył Drużynę Skautową im. Tadeusza Rejtana przy prywatnym polskim Gimnazjum Realnym im. Juliusza Słowackiego w Orłowej. W kronice drużyny zapisano: *Od pierwszego noclegu plutonu orłowskiego pod namiotami z 9 na 10 czerwca 1913 po Zwiedzenie naszego gimnazjum przez dostojnego pana marszałka senatu Władysława Raczkiewicza w lutym 1933 roku*¹. Inny fragment kroniki, z 9 września 1914 roku, został opublikowany w piśmie „Ogniwo”: *Ustępując po rocznej z górą pracy z szaczonego stanowiska drużynowego, poczuwam się do obowiązku złożenia choćby w krótkości sprawozdania z wyników dotychczasowej pracy... Piękną kartą w dotychczasowej kronice naszej*

¹J. Szymeczek, K. Gajdzica (red.), *O harcerstwie spod kresowych stanic. Szkice z dziejów Harcerstwa na Zaolziu*, Wyd. Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej z okazji 10-lecia wznowienia działalności harcerskiej na Zaolziu, Czeski Cieszyn 2000.

jest pracowicie przez uczestników pod wielu względami przygotowana, ku pokrzepieniu dusz i ciał w lipcu 1914 przeprowadzona w całości w myśl programu siedemnastodniowa wyprawa na Orawę, w Tatry, na Spisz i w Pieniny – z dotychczasowych najpiękniejsza... Drużyna istnieje dalej i rozwijać się będzie zapewne coraz bujniej i piękniej. Roman Pollak². Pokłosiem tej wyprawy była książka R. Pollaka *Wyprawa skautów śląskich przez Orawę i Tatry na Spisz*. Autor, po wybuchu I wojny światowej zmobilizowany do armii Austro-Węgier, znalazł się na froncie włoskim, a następnie wołyńskim, gdzie napisał tę książkę.

Harcerstwo Polskie w Czechosłowacji

Po podziale Śląska Cieszyńskiego w 1920 roku, w polskiej części Cieszyna powstała Komenda Harcerska Księstwa Cieszyńskiego. Harcerstwo cieszyńskie weszło następnie w skład ZHP, natomiast na terenie Czechosłowacji powstała nowa organizacja harcerska. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Pradze zatwierdziło 2 czerwca 1924 roku statut Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji (HPC). 14 grudnia 1924 roku na zjeździe organizacyjnym w Czeskim Cieszynie prezesem Naczelnego Zarządu wybrano dr. Jana Buzka³, który piastował tę funkcję aż do rozpoczęcia II wojny światowej, głównym komendantem został prof. Józef Krzysztof, nauczyciel gimnazjum z Orłowej. W sierpniu 1933 roku odbył się Złot 20-lecia HPC w Orłowej. Na Zlocie w Spale w 1935 roku HPC reprezentowało 342 harcerzy i 156 harcerek. W 1936 roku istniały 42 drużyny męskie (1169 harcerzy), 34 drużyny żeńskie (1186 dziewcząt) oraz 21 gromad zuchowych (316 zuchów)⁴.

Na Zlocie Skautów Słowiańskich w Pradze, który trwał od 27 czerwca do 3 lipca 1931 roku, HPC miało własny obóz reprezentacyjny z udziałem 32 druhów i kilku harcerek. Komendantem obozu był Józef Piszczek⁵. W czasie trwania Złotu wydawano pismo zlotowe „Na Tropie”, którego redaktorem był Henryk Kapiszewski. Pierwszy numer powstał w Katowicach, natomiast cztery pozostałe drukowano w Pradze⁶.

²Od ustępującego drużynowego słów parę, „Ogniwo. Numer Jubileuszowy Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji”, Czeski Cieszyn, Rok III, nr 12 z 15 czerwca 1937, s. 188.

³Jan Buzek (1874–1940), lekarz w Dąbrowej, zamordowany 24 XI 1940 r. w obozie koncentracyjnym w Dachau.

⁴C. Rudnik, *Harcerstwo Kresów Zaolziańskich*, „Zwrot. Miesięcznik społeczno-kulturalny PZKO”, Czeski Cieszyn, lipiec 2004, s. 3–5.

⁵Józef Piszczek (1902–1940), harcmistrz, główny komendant HPC (1933–36), zamordowany w Charkowie przez NKWD.

⁶„Na Tropie. Pismo Wyprawy Harcerstwa Polskiego na Obozy Skautów Słowiańskich w Pradze”, 1931, Katowice, Polska nr 1, Praga, Czechosłowacja nr 2–5.

Okladka książki R. Pollaka

W 1932 roku wydano jednodniówkę „Szum Olzy” Drużyny Harcerskiej im. Pawła Stalmacha⁷ w Łazach⁸, natomiast w 1933 roku jednodniówkę Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji „Czuwaj!”, z okazji dwudziestolecia I. Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Rejtana w Orłowej, zawierającą m.in. *spis dawnych i obecnych drużyn Harcerstwa Polskiego Męskiego w Czechosłowacji*⁹.

W latach 1934–35 Zarząd Naczelny HPC wydawał pismo „Na Placówce”, podtytuł: „Gazetka harcerska dla wszystkich. Wychodzi raz w miesiącu”. W 1934 roku wydano 6 numerów po 6–16 stron, w 1935 – 3 numery po 16 stron. Redaktorem odpowiedzialnym był Alojzy Drózd¹⁰. W numerze 1 z maja 1934 roku stwierdzono: *Gazetka ta ma się stać łącznikiem, łańcuchem tych licznych ogniw harcerskich, wspólnym ogniskiem tej wielkiej rodziny harcerskiej, której członkowie zdążają do tego samego celu, tj. wykuwają w sobie charakter mo-*

⁷Paweł Stalmach (1824–1891), pastor ewangelicki, polski dziennikarz, publicysta, działacz społeczny i narodowy na Śląsku Cieszyńskim.

⁸W Łazach działały trzy drużyny męskie: Drużyna im. Tadeusza Kościuszki (założona w 1918 r. przez Emila Kaletę); Drużyna im. Józefa Piłsudskiego (założona w 1918 r. przez Emanuela Sukiennika); Drużyna im. Pawła Stalmacha (założona w 1925 r. przez Emanuela Fierle) – cyt. za: W. Milerski, *Z dziejów harcerstwa na Zaolziu*, [w:] M. Szczerbiński (red.), *Dzieje harcerstwa na obczyźnie...*, s. 83–94.

⁹G. Pańko, *Harcerstwo Polskie w Czechosłowacji w okresie międzywojennym*, [w:] M. Szczerbiński, *tamże...*, s. 75–81.

¹⁰S. Zahradnik, *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach Czechosłowacji w latach 1848–1938*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu. Studia i Monografie, Opole 1989, s. 107.

Winiety czasopism Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji

ralno religijny pod bacznym okiem swych opiekunów, a więc starszego społeczeństwa... Każdy numer gazetki będzie zawierał specjalny dział dla starszych i osobny kącik dla młodzieży, będzie to więc pismo dla wszystkich. Gazetka będzie łącznikiem między naszymi braćmi w Polsce, z kroniki bowiem dowiemy się nie tylko o zamiarach i uchwałach naszego związku, ale również kronika ta poinformuje nas o tym, co Polsce na polu harcerskim nowego... Pismo to będzie z jednej strony odzwierciedleniem pracy przeszłej, z drugiej strony będzie wskaźnikiem i doradcą w dobrej pracy¹¹. Zawierało artykuły wychowawcze, opowiadania i wspomnienia z życia harcerskiego, rady i wskazówki, kronikę lokalnych wydarzeń działalności HCP. Jak pisze Zahradnik pismo zawierało także stałe działy: *Rozrywki umysłowe*, *Czuj Duch!*, *Wódz do was mówi*, *Humor*, *Kronika harcerska*, *Rozwiązanie zagadek*.

W 1935 roku, w okresie nasilania się tendencji do zespolenia poczynań młodzieżowych organizacji polskich na Zaolziu, doszło do likwidacji większości pismek młodzieżowych i utworzenia centralnego pisma dla młodzieży polskiej w Czechosłowacji p.t. „Ogniwo”. Dwutygodnik „Ogniwo” ukazywał się 1 i 15 każdego miesiąca od listopada 1935 roku. do września 1938 roku. Redaktorem odpowiedzialnym był Karol Bocek¹², jednakże, jak pisze Zahradnik duszą pisma był Emanuel Guziur¹³ z Suchoj Górnjej. Według oceny Zahradnika należało do najlepiej redagowanych pism polskich w Czechosłowacji, o szerokim zasięgu oddziaływania i różnorodnej zawartości. W numerze 1 z 1935 roku redakcja pisała: „Ogniwo” *ma objąć całokształt życia i zainteresowań kulturalno-oświatowych, wychowawczych, sportowych, organizacyjnych, naukowych i informacyjnych młodzieży polskiej w Czechosłowacji... Odrodzić, kształcić, wychować i zjednoczyć młodzież, zrobić ją lepszą, potężniejszą i silniejszą, rozbudzić w niej poczucie godności narodowej i honoru, wykuwać silne charaktery, oto nasz program, to nasz cel!* Także w tym numerze umieszczono obszerne sprawozdanie z wyprawy HPC na Jubileuszowy Zlot do Spały; *Na Zlocie były reprezentacje polskich harcerzy niemal ze wszystkich państw, gdzie znajdują się harcerze... Najliczniej jednak było zastąpione harcerstwo z Czechosłowacji, ponieważ reprezentowało je przeszło 600 harcerzy i harcerek. Byliśmy jednak nie tylko najliczniejszą re-*

¹¹Tamże, s. 108.

¹²Karol Bocek (1916–1940), harcerz w Nawsiu, zginął 25 IX 1940 r. w obozie koncentracyjnym Mauthausen-Guzen.

¹³Emanuel Guziur (1908–1989), biografia – patrz J. Guziur, *Niepokorny Guziur*, „Zaolzie. Polski Biuletyn Informacyjny”, Cieszyn, nr 2 (50) z 23 lutego 2008, s. 3–8.

ZARZĄD NACZELNY HARCERSTWA POLSKIEGO W CZECHOSŁOWACJI. ROK 1933.

Dr. Leon Wolf,
skarbnik.

Dr. Jan Buzek,
prezes.

Dr. Piotr Feliks,
wiceprezes.

Leon Szmeja,
komendant HPC.M.

Prof. Rudolf Folwarczny,
sekretarz.

Emilia Mrózkówna,
komendantka HPC.Z.

Anna Lechowiczowa.

Henryk Gajda.

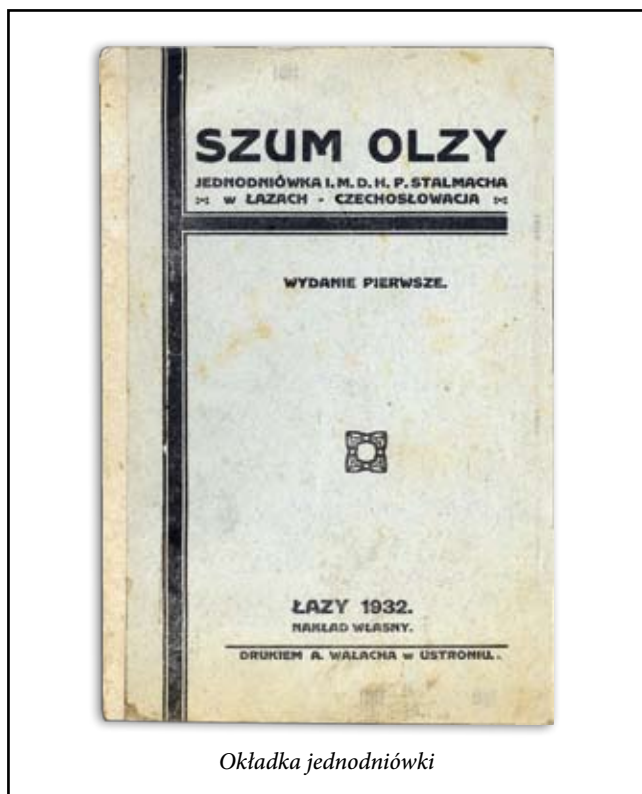

Prof. Alojzy Drzęd.

Dr. Leon Molenda.

Tableau Zarządu Naczelnego HPC

Okladka jednodniówki

prezentacją z poza granic Polski, ale możemy się pochłubić, że zaliczono nas do najlepszych co do wyszkolenia, wyników pracy i urzędzenia obozu... Ze Spaty wróciliśmy z nowym zasobem wiedzy oraz z bogatym doświadczeniem, które będą pracownicy na niwie naszego harcerstwa przeszczepiać na nasz grunt¹⁴.

15 czerwca 1937 roku ukazał się monograficzny – 12 numer „Ogniwa” z okazji Jubileuszu 25-lecia (1912–37) Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji. Na 32 stronach opublikowano wypowiedzi czołowych instruktorów HPC. Alojzy Drózd (sekretarz Zarządu Naczelnego), *Koła Przyjaciół Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji*; Wanda Jędryszczukówna (główna komendantka Harcerki HPC), *Harcerstwo – to przyszłość*; Dr Jan Buzek (Prezes Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji), *Do nowego jutra*; Ks. Józef Berger (były Główny Komendant HPC), *W służbie harcerskiej*. Bardzo ciekawy jest szczegółowy opis dziejów HPC od 1912 roku do 1936 roku. Zamieszczono tam też listę członków pierwszej drużyny w latach 1912–18 i podano ich zawody z lat 30.

W każdym numerze „Ogniwa” publikowany był stały dział *Harcerstwo*. W ostatnim numerze przedstawiono ocenę akcji letniej 1938¹⁵: *obozы harcerskie są na pozór idealnym spędzeniem wakacji... ale to tylko na pozór, patrząc na życie obozowe z oddali. Obserwując jednak*

to życie z bliska, można w nim dopatrzeć się również czegoś innego: a mianowicie pracy i to pracy mozolnej. Obozы harcerskie są bodaj najważniejszym czynnikiem wychowawczym, są praktyczną szkołą życia. Ażeby obóz przedstawiał harmonijną całość i spełnił swoje zadanie należycie, potrzeba do tego obozowego wysiłku wszystkich uczestników. Przede wszystkim potrzeba bezwzględного podporządkowania się rozkazom i sumiennego spełniania wszystkich poleceń – to wyrabia w młodzieży karność i sumiennosc – te dwa najważniejsze czynniki wewnętrznej wartości człowieka. ... A to wszystko uzupełnione pieśnią, historią przodków i poprawną mową polską kształtuje w młodzieży ducha narodowego – tak ważny moment u nas Polaków zamieszkujących poza granicami Kraju. A wreszcie praktyczne zajęcia obozowe jak przygotowanie strawy, dachu nad głową, sporządzenie własnego posłania i utrzymanie we wszystkim należytego porządku wyrabiają w młodzieży zaradność i samodzielność życiową, której wielu ludziom dzisiaj brak.

Komplet „Ogniwa” jest od 2010 roku dostępny w Internecie na stronach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej¹⁶.

W 1937 roku dział Prasy i Propagandy Głównej Komendy Harcerzy HPC w Karwinie wydawał „Biuletyn Miesięczny Głównej Komendy Harcerzy w Czechosłowacji”. Redaktorem naczelnym był Józef Żyła. Zamierzenia redakcji określono w numerze 1 z lutego 1937. Miało to być: *Pisemko informacyjno-instrukcyjne dla harcerzy polskich w Czechosłowacji*, a kolejne numery będą stałymi przewodnikami oraz doradcami w wyszukiwaniu pomysłów, będą żywą kroniką całego naszego Harcerstwa. Obejmowało dane statystyczne, instrukcje, informacje, wiadomości z terenu, wiadomości urzędowe, szkolenia, sprawy dotyczące zuchów. Pismo ukazywało się od lutego do czerwca, ostatni nr 5, drukowane techniką offsetową, miało od 4 do 10 stron. Każdorazowo następowała zmiana graficzna strony tytułowej¹⁷.

Ciekawym wydawnictwem było opracowanie Eugeniusza Fierli *Nad Olzą. Śpiewniczek młodzieży harcerskiej*, który zawiera teksty wraz z nutami 60 pieśni i piosenek religijnych, narodowych, obozowych, marszy oraz pieśni śląskich z nad Olzy¹⁸. Publikację techniką rękopiśmienną wykonał Jan Reichenbach z Suchej Górnej. Wydawcą było Harcerstwo Polskie w Czechosłowacji w 1937 roku.

¹⁶<http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16396> (03.10.2011).

¹⁷S. Zahradnik, *Czasopiśmiennictwo w języku polskim...*, s. 45.

¹⁸Eugeniusz Fierla (1910–1989), muzyk, nauczyciel, działacz kulturalny i oświatowy, autor śpiewników, opracowań muzycznych sztuk teatralnych, organizator kursów dyrygenckich, przeglądów i konkursów.

¹⁴„Ogniwo. Dwutygodnik Młodzieży Polskiej w Czechosłowacji”, Czeski Cieszyń, Rok I, nr 1 z 30 listopada 1935, s. 14–16.

¹⁵Z *akcji letniej...*, „Ogniwo”, Czeski Cieszyń, Rok IV, nr 16 z 15 września 1938, s. 246–247.

Po przyłączeniu Zaolzia do Polski na jesieni 1938 roku HPC stało się częścią ZHP. Wkroczenie hitlerowców na teren Zaolzia spowodowało likwidację harcerstwa.

Okres powojenny

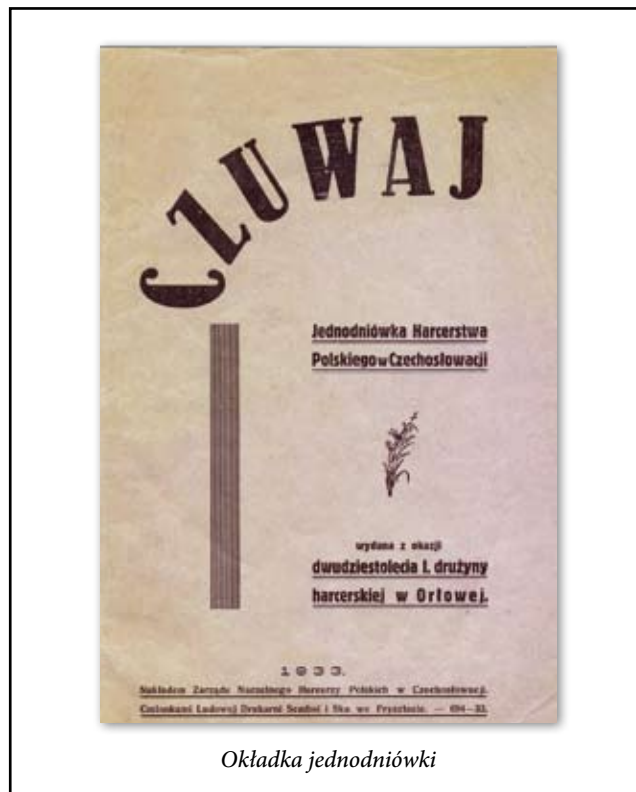
Cała powojenna działalność harcerska przebiegała z ogromnymi trudnościami i przerwami. W połowie 1945 roku rozpoczęto organizowanie drużyn, jednakże władze czechosłowackie nie zezwoliły wówczas na wznowienie działalności HPC. W latach 1947–51 harcerstwo, jako odrębna sekcja działało w ramach Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (SMP). W 1949 roku istniało 28 drużyn męskich (755 harcerzy), 23 żeńskich (376 harcerek) oraz 8 gromad zuchowych (165 zuchów)¹⁹. W 1951 roku w związku z decyzją władz komunistycznych o zjednoczeniu ruchu młodzieżowego nastąpiła likwidacja HPC, a SMP zostało wcielone do Czechosłowackiego Związku Młodzieży (CZM).

Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej w Karwinie wydawało w latach 1947-1948 trzy pisemka: „Zryw. Biuletyn SMP-Harcerstwa” (dwa numery w 1947 r.), „Brzaski. Uśmiechem do dalszej pracy! Biuletyn Harcerstwa Sekcji SMP” (jeden numer w 1948 r.), „Czyn. Gazetka Młodzieży Harcerskiej” (jeden numer w 1948 r.), wydawanych w formie powielanej i skromnej szacie graficznej²⁰.

W 1968 roku w nowym klimacie politycznym w związku z Praską Wiosną została podjęta decyzja o wznowieniu działania HPC jako samodzielnego „powiatu” w ramach Organizacji Pionierskiej – z własną strukturą, odrębnym umundurowaniem. W lutym 1970 roku powołano przy Organizacji Pionierskiej autonomiczną Radę Naczelną HPC. 21 stycznia 1970 roku odbyła się jeszcze II Konferencja HPC, jednakże już 27 maja 1970 roku doszło do zniesienia względnej samodzielności harcerskiej w ramach wdrażania w Czechosłowacji polityki tzw. normalizacji. Kolejny etap historii HPC dobiegł do tragicznego finału²¹.

W czasie odwilży politycznej i wznowieniu działalności HPC wydano w 1970 roku z okazji II Konferencji HPC trzy numery gazetki „Z Ukosa” o objętości 3–4 strony, z ilustracjami²².

Na przełomie lat 1989/90 powstały możliwości reaktywowania HPC – początkowo jako autonomicznej

Okladka jednostówki

organizacji pracującej w ramach Pioniera, z prawem działania według własnego statutu oraz kierowania się prawem harcerskim. Władze czeskie zatwierdziły 17 lutego 1991 *Statut HPC* i od tej pory Harcerstwo stało się organizacją samodzielną. Pod koniec 1991 liczyło: 21 drużyn zuchowych, 16 harcerskich i 5 starszoharcerskich – razem 660 dzieci i młodzieży²³. We wrześniu 1992 odbył się Zlot 80-lecia HPC. W maju 1993 przyjęto zmianę nazwy organizacji na Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej.

Od 1990 corocznie odbywały się imprezy centralne: Harcerskie Rajdy Beskidzkie i Złazy Zuchowe, w roku 1993 zapoczątkowano Festiwal Piosenki Harcerskiej. Znaczącą imprezą było wręczenie sztandaru HPC, które odbyło się 9 maja 1998 roku w Koszarzyskach.

Liczebność HPC w końcu 2011 roku wynosiła 224 członków (4 gromady zuchowe, 6 drużyn harcerskich, Krąg Seniora „Zaolzie”).

„Nasza Gazetka”

Dzieje pisma „Nasza Gazetka” odzwierciedlają złożone losy harcerstwa polskiego na Zaolziu i walki o utrzymanie polskości zarówno w latach epoki komunistycznej oraz od przełomu politycznego w latach 1990/91. Pierwszy numer tego pisma ukazał się 10 września 1952 roku jako „Gazetka Pioniera”, organ Czechosłowackiego

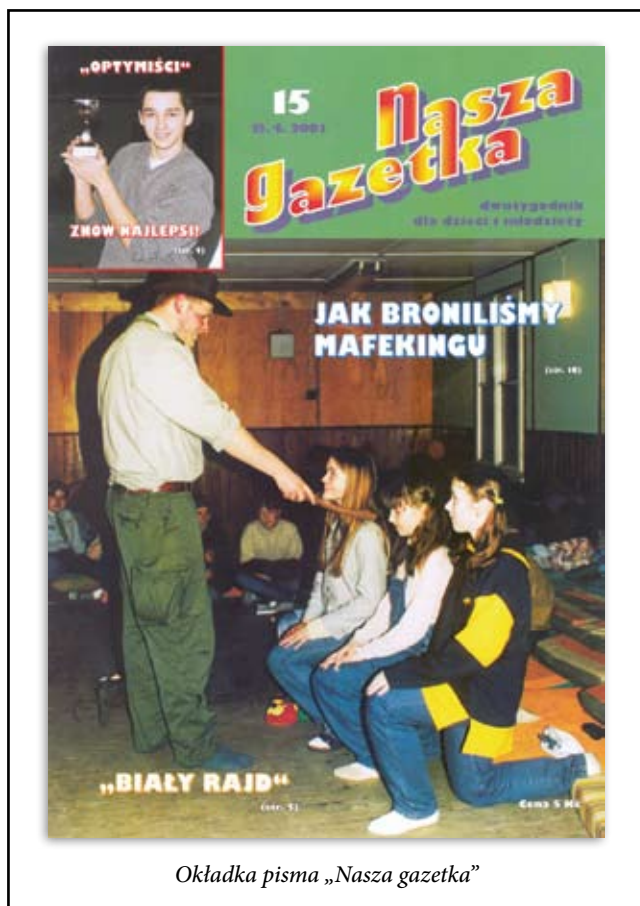
¹⁹W. Kukła, M. Miszczuk, *Dzieje harcerstwa na obczyźnie...*, s. 108.

²⁰S. Zahradnik, *Polskie pisma młodzieżowe na Zaolziu*, [w:] Biuletyn Ośrodka Dokumentacji Kongresu Polaków w Republice Czeskiej nr 5, Czeski Cieszyń 2005, s. 68.

²¹J. Szumiec, *Działalność Harcerstwa Polskiego w Republice Czeskiej (1989–1998)*, [w:] M. Szczerbiński (red.) *Organizacje polonijne, dzieje, współczesność, perspektywy*, Prace naukowe, Tom 2, Gorzów Wlkp. 2001, s. 121–132.

²²St. Zahradnik, *Polskie pisma młodzieżowe na Zaolziu...*, s. 68.

²³W. Kukła, M. Miszczuk, *Dzieje harcerstwa na obczyźnie...*, tamże, s. 109.

Okladka pisma „Nasza gazetka”

Związku Młodzieży (CZM). W latach 1968–70 zmieniono nazwę na „Nasza Gazetka. Tygodnik Dziewcząt i Chłopców, Harcerek i Harcerzy”. Pismo było polską mutacją „Pionierskich Nowin”. Od 1 września 1972 roku powrócono do nazwy „Gazetka Pioniera. Tygodnik dla dzieci i młodzieży”. Dopiero w kwietniu 1990 roku podjęto wydawanie pisma ponownie jako „Nasza Gazetka. Dwutygodnik dla Dzieci i Młodzieży”, jednakże dopiero od 1 stycznia 1991 wydawcą została Rada Naczelna Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji. Od 1 stycznia 2008 roku wydawcą „Naszej Gazetki” był Kongres Polaków w Republice Czeskiej, natomiast od 1 stycznia 2010 roku Stowarzyszenie Obywatelskie Silesia przy wsparciu finansowym Rządu Republiki Czeskiej. Redaktorami naczelnymi byli: Antoni Sochor (1952–83), Bohdan Prymus (1984–2003) oraz od 2003 roku – Jan Kubiczek.

Z biegiem lat zmieniała się szata graficzna pisma. Z pierwotnego periodyku ośmiostronicowego, jednobarwnego, do dzisiejszego – w formacie A4, liczącego 20 stron, z kolorową okładką. Pismo jest wydawane bardzo starannie, na dobrym papierze, z licznymi zdjęciami, rysunkami, o bogatej tematyce nieograniczającej się do wiadomości ściśle harcerskich²⁴. Kilka przy-

²⁴Szerzej na ten temat zob.: W. Kukła, *Nasza Gazetka. Harcerskie Pismo dla Dzieci i Młodzieży*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, nr 1 [13] z marca 2008, s. 9–12.

kładowych artykułów²⁵: *Czy ziemia się rozmagnesuje?, Dlaczego statek pływa?, Czytamy z chmur, Kościeleckie Wzgórze – pomnik polskości, Jak zrobić wrażenie na chłopaku?, Jubileuszowa wystawa, czyli 60 lat S[towarzyszenia] M[łodzieży] P[olskiej]*. Zwraca uwagę cykl *Wielcy Ludzie Księstwa Cieszyńskiego*²⁶: *Paweł Oszelda – patriota i rewolucjonista z Nieborów; Z hawirski kolonije – „Gustlik” Morcinek; Dr Olszak [Wrocław] – pierwsza ofiara hitleryzmu na Zaolziu; Władysław Niedoba – ostatni Hetman Goroli Zaolzia*.

Na stronie internetowej Kongresu Polaków w Republice Czeskiej znajdujemy ocenę „Naszej Gazetki”: *Gazetka jest dwutygodnikiem nie tylko dla harcerzy i zuchów, ale również dla młodzieży szkolnej. W swoich rubrykach przedstawia wiele pomysłów na nudę, podróże do historii Śląska Cieszyńskiego jak również wycieczki do przyrody. W czasopiśmie znajdziemy wiele przydatnych rad, pomysłów*²⁷.

Okladka broszury J. Szymeczka i K. Gajdzicy

W ostatnich latach wydawanie „Naszej Gazetki” napotyka na trudności finansowe. Już w 2005 roku na po-

²⁵*Czy ziemia*, „Nasza Gazetka” Czeski Cieszyn 2000, nr 6, s. 14; *Dlaczego statek*, „Nasza Gazetka” 2001, nr 15, s. 2; *Czytamy z chmur*, „Nasza Gazetka” 2000, nr 5, s. 5; *Kościeleckie Wzgórze*, „Nasza Gazetka” 2000, nr 2, s. 8–9; *Jak zrobić wrażenie*, „Nasza Gazetka” 2001, nr 19, s. 13; *Jubileuszowa wystawa*, „Nasza Gazetka” 2007, nr 7, s. 5.

²⁶*Paweł Oszelda*, „Nasza Gazetka”, Czeski Cieszyn 2000, nr 5, s. 8–9; *„Gustlik” Morcinek*, „Nasza Gazetka” 2000, nr 4, s. 8–9; *Dr Olszak*, „Nasza Gazetka” 2000, nr 6, s. 8–9; *Władysław Niedoba*, „Nasza Gazetka” 2001, nr 13, s. 8–9.

²⁷Kongres Polaków w RC, <http://www.polonic.cz/index1.php?m=4&o=prasa&link=gazetka> (30.11.2007).

siedzeniu Rady Naczelnej HPC redaktor naczelny Jan Kubiczek przedstawił sytuację w redakcji: *zmiana szaty graficznej, zmiana rubryk, ubytek stałych korespondentów, brak zainteresowania o współpracę z szeregiem harcerzy, krytycznie niski abonament ze szkół.*

Wśród nielicznych druków zwartych zwraca uwagę piękna edytorsko i treściowo broszura J. Szymeczka i K. Gajdzicy *O harcerstwie spod kresowych stanic*, wydana w 2000 roku z okazji 10-lecia wznowienia działalności harcerskiej na Zaolziu, jednakże zawierająca szkice z dziejów harcerstwa na tym terenie od 1912 roku. Znajdujemy też cenne teksty prawa i przyrzeczenia harcerskiego z lat 1925, 1949, 1969 oraz 1991. Zestawiono wykazy męskich drużyn harcerskich (34 drużyny w 5 hufcach) oraz żeńskich drużyn harcerskich (18 drużyn) działających w 1933 roku na Śląsku Zaolziańskim. Warto zacytować fragmenty wstępu napisanego przez hm. Alicję Berki, Naczelnika HPC (1999–2006): *Wyda się, że tak niedawno odrodziło się Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej, a przecież minęło od tamtego czasu już dziesięć lat... Wszystkim Zuchom, Druhom i Druhom oddaję najpiękniejszą prawdę: ...nade wszystko życzę, aby coraz silniej odczuwali smak „dawania”, a coraz słabiej smak „brania”. Dawania bliskim i dalekim, znanym i nieznanym, żyjącym i tym, którzy żyć będą kiedyś. W dawaniu bowiem rośnie prawdziwa radość życia.*

W 2004 roku staraniem Harcerstwa Polskiego w Republice Czeskiej wydano książkę Otylii Toboła *Lutyńskie tango i inne historie wojenne z Zaolzia*²⁸. Jest ona kopalnią wiedzy o polskim ruchu oporu na Śląsku Cieszyńskim. Autorem oprawy graficznej jest Kazimierz Gajdzica.

W ankiecie „Książka Zaolzia” organizowanej przez Głos Ludu w 2005 roku drugie miejsce ex quo uzyskały dwie publikacje: *Lutyńskie Tango* Otylii Toboła oraz *Liryka kufłowa*²⁹.

Wartą wspomnienia formą współpracy ZHP z HPC był śpiewnik przeznaczony dla polskich szkół średnich w Czechosłowacji, wydany przez Centralną Szkołę Instruktorów Harcerskich w Załęczu Wielkim [Polska] w 1991 roku³⁰.

W. Kukla, M. Miszczuk

²⁸Otylia Toboła – zaolziańska dziennikarka i publicystka, wieloletni kierownik Redakcji Polskiej Czeskiego Radia w Ostrawie.

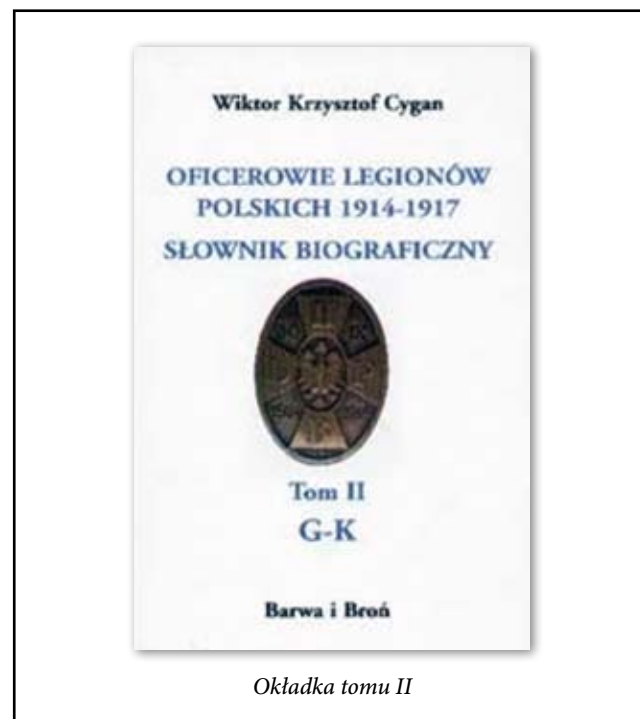
²⁹www.sppk-czechy.wz.cz/ankieta.html (18.08.2012)

³⁰L. Kalina, *Śpiewnik dla polskich szkół średnich w CSR*, Wydany z okazji Pierwszego Zjazdu Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji 9.11.1991, jako dar Związku Harcerstwa Polskiego. Opracowanie plastyczne Władysław Kubień, opracowanie graficzne nut Michała Frydrych. Wyd. Centralna Szkoła Instruktorów Harcerskich, Załęcze Wielkie, Polska 1991, s. 44.

Lesław Dall

SKAUTOWE PRZYCZYNNKI BIOGRAFICZNE W SŁOWNIKU „OFICEROWIE LEGIONÓW POLSKICH”

W latach 2005–2007 ukazał się 5-cio tomowy słownik biograficzny oficerów Legionów Polskich autorstwa Wiktora Krzysztofa Cygana¹. Publikacja zawiera ponad

Okladka tomu II

1700 nazwisk oficerów, którzy służyli w Legionach Polskich w okresie od sierpnia 1914 do lipca 1917 roku. Jak stwierdza we wstępie autor: *Nie jest nawet znana pełna lista oficerów (i raczej wskutek bałaganu panującego w ówczesnej ewidencji oraz wspomnianych wyżej specyficznych stosunków w I Brygadzie w 100% nie jest możliwa do ustalenia).* Przykładem może być brak bio-

¹W. K. Cygan, *Oficerowie Legionów Polskich 1914–1917. Słownik biograficzny*, Tom I A–F, Warszawa 2005, Tom II G–K, Warszawa 2006, Tom III L–O, Warszawa 2006, Tom IV P–S, Warszawa 2006, Tom V Ś–Ż, Warszawa 2007.

gramu Andrzeja Małkowskiego, mianowanego podporucznikiem w październiku 1914 roku.

Większość biogramów oficerów zawiera dane metrykalne, właściwy życiorys zawierający informacje o wykształceniu, służbie wojskowej, pracy społecznej i politycznej, odznaczeniach oraz metryczkę bibliograficzną. W wielu biogramach podana jest także przynależność organizacyjna przed sierpniem 1914 roku. W słowniku wymienione zostały następujące: Związek Strzelecki „Strzelec” działający w latach (1910–1914), Polskie

wania przez Henryka Bagińskiego książki *U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908–1914* oraz kilku innych opracowań². Oddziały ćwiczebne podporządkowane były Organizacji Młodzieży Niepodległościowej „Zarzewie”. W ćwiczeniach wykorzystywały wzory skautingu angielskiego, ale skautingiem nie były. Faktem jest, że znaczna część późniejszych instruktorów skautowych wywodziła się z „Zarzewia” i nadała skautingowi wyraźny charakter niepodległościowy. Skauting powstał formalnie na ziemiach polskich 22 maja 1911 roku

Wymarsz Pierwszej Kompanii Kadrowej z „Oleandrów” w Krakowie dn. 6 sierpnia 1914
KOMENDANT JÓZEF PIŁSUDSKI w otoczeniu oficerów Legionów: Walerego Sławka, Kazimierza Sosnkowskiego, Władysława Beliny-Prądmowskiego, Kompanię dowodzi por. Tadeusz Kasprzycki (Zbigniew)

Jerzy Kossak, *Wymarsz pierwszej kompanii kadrowej z Oleandrów, 6 VIII 1914 r. Karta pocztowa*

Drużyny Strzeleckie (1911–1914), Drużyny Bartoszwowe (1908–1914), TG „Sokół” (1867–1939), Zarzewie (1909–1920) i Skauting (1911–). W przypadku tej ostatniej organizacji konieczne jest dokonanie korekty; wnikliwej weryfikacji i uzupełnienia danych w oparciu o inne źródła historyczne poprzez uściślenie dat, nazw drużyn, funkcji itp.

Zapoznając się z poszczególnymi biogramami w słowniku, czytelnik natrafi przy części wymienionych poniżej nazwiskach, na określenie „oddziały ćwiczebne”, „tajny skauting” (także zamiennie), co miało sugerować istnienie w Galicji już w 1909 roku organizacji typu skautowego, utworzonej przez Zarzewie. Silna sugestia przyjęcia takiej chronologii zdarzeń powstała w latach trzydziestych XX wieku w trakcie opracowy-

dzięki pomocy organizacyjnej i wsparciu finansowemu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół-Macierz” we Lwowie. Od tej daty można mówić o Skautingu, jako organizacji posiadającej władzę, regulamin, prawo skautowe (w opracowaniu), podręcznik i od 15 października 1911 roku czasopismo „Skaut”.

Dla historyków słownik W. K. Cygana może być cennym materiałem pomocniczym w opracowaniu dziejów harcerstwa w przededniu niepodległości.

Przy nazwiskach oficerów zostały zacytowane tylko te fragmenty ich biogramów, które odnoszą się do

² H. Bagiński, *U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908–1914*, Warszawa 1935; I. Płażewski, *Czoło harcerskiej kolumny*, Warszawa 1935; *Harcerze z czasów walk o niepodległość 1909–1921 (sprawozdanie z działalności w latach 1936–1936)*, Warszawa 1937.

działalności w oddziałach ćwiczebnych bądź w Skautingu. Przy czym zostało usunięte określenie „tajny oddział ćwiczebny”, „tajny skauting” – w odniesieniu do zaboru austriackiego, gdzie organizacje młodzieżowe mogły w większości przypadków działać zupełnie jawnie. W zaborze pruskim i rosyjskim polskie organizacje o charakterze niepodległościowym były tajne.

SKAUCI – OFICEROWIE LEGIONÓW POLSKICH

ARTWIŃSKI Władysław (1892 – po 1933), por. tab. – Należał do Skautingu – był członkiem oddziału ćwiczebnego im. Dezyderego Chłapowskiego w Przemyślu.

BACZYŃSKI Stanisław Tadeusz (1895 – po 1935), ppor. piech. – Od 1911 r. należał do Skautingu, a od 1912 r. do Drużyny im. Tadeusza Kościuszki we Lwowie.

BARDEL Euzebiusz Walerian Maciej (1895 – po 1971), por. piech. – Związany ze Skautingiem – był instruktorem skautowym z Organizacji Młodzieży Niepodległościowej Zarzewiackiej i oddziałów ćwiczebnych. Od listopada 1911 r. należał do współorganizatorów oddziałów skautowych. W styczniu 1913 r. został dowódcą plutonu w III Drużynie Skautowej im. Kazimierza Pułaskiego w Krakowie. 18 listopada wszedł w skład Rady Drużynowych, po czym był instruktorem XII Drużyny Skautowej im. Jana Kilińskiego.

BIEGAŃSKI Stanisław Józef Tadeusz „Stański” (1894–1994), ppor. piech. – Od 1909 r. należał do „Pet”-u, później Skautingu – członek IV Drużyny Skautowej im. Ludwika Mierosławskiego we Lwowie. Od 1910 r. był organizatorem i instruktorem oddziałów ćwiczebnych w II Wyższej Szkole Realnej we Lwowie oraz w VIII Drużynie Skautowej. Uczestniczył w zlocie skautowym (25 czerwca 1911 r.) i w zjeździe drużynowych skautowych w terenie (24 III 1912 r.). W marcu 1914 r. wystąpił ze Skautingu.

BOKALSKI Karol Krzysztof (1894–1967), chor. tab. – Należał do Skautingu. Od 3 kwietnia 1911 r. był zastępowym II plut. tajnej drużyny skautowej w Zagłębiu Dąbrowskim, zaś od września 1911 do czerwca 1913 r. dowódcą jej IV plutonu w Ząbkowicach. Wiosną 1912 r. zorganizował V pluton w Sosnowcu.

BORUTA-SPIECHOWICZ Mieczysław Ludwik „Boruta” (1894–1985), por. piech. – Członek tajnej Drużyny Skautowej im. Romualda Traugutta, potem instruktor skautowy w Warszawie.

BRANDYS Rudolf (1895–1918), por. piech. – Od 1911 r. należał do skautingu [Gimnazjum św. Jacka w Krakowie].

BRATRO Jan (1895 – po 1939), por. piech. – W latach 1911–1912 był drużynowym I Drużyny Skautowej im. Hetmana Stefana Żółkiewskiego w Sanoku.

Czwartak, rys. Wiktor Gutowski, 1916

BRZECHWA-AJDUKIEWICZ Adam Józef Stanisław „Brzechwa” (1894–1954), por. piech. – Należał do Skautingu – był drużynowym V Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Króla Władysława Jagiełły. Należał do zwolenników współpracy ze Skautingiem związanym z Polskimi Drużynami Strzeleckimi.

BUŁA-NABIELAK Mieczysław „Nabielak” (1895–1919), chor. kanc. – Jeden z najwybitniejszych działaczy skautowych w Łodzi – kierował pracą wydawniczą. Jako instruktor pomagał przy tworzeniu tajnej drużyny w Płocku.

CZAPLIŃSKI Emil Wojciech (1892–1976), por. piech. – Od 1911 r. należał do skautingu w Krakowie.

CZECHOWICZ Mieczysław (1893–1914), chor. piech. – Od 1909 r. należał do Oddziału Ćwiczebnego im. T. Wiśniowskiego w Złoczowie. W 1911 r. uczestniczył w kursie skautowym we Lwowie.

CZUSZKIEWICZ Józef Władysław „Kończak” (1892–1952), ppor. piech. – Przed wojną należał do I Lwowskiej Drużyny Skautowej.

ĆWIERTNIAK Józef Stefan (1896–1939), por. piech. – W okresie nauki w gimnazjum realnym w Wadowicach należał do Skautingu.

DŁUGOSZ Stanisław „Jerzy Tetera” (1891–1915), ppor. piech. – Był członkiem ruchu skautowego. Jako przedstawiciel młodzieży zarzewiackiej brał udział

Sierżant, rys. Wiktor Gutowski, 1916

w działalności niepodległościowej wielu organizacji – (...) Polskiej Organizacji Skautowej.

DRESZER Eugeniusz Stefan „Słomka” (1895–1914?), por. piech. – Jako uczeń I Gimnazjum Realnego we Lwowie należał do Skautingu.

FICHNA Bolesław Aleksander „Semen” (1891–1945), ppor. piech. – Był organizatorem tajnego Skautingu w Łodzi. W lipcu 1911 r. uczestniczył w pierwszym skautowym kursie instruktorskim w Krakowie.

Greszel Eugeniusz Józef (1894–1957), ppor. piech. – Należał do skautingu – od 1912 r. był patrolowym w VIII Lwowskiej Drużynie Skautowej.

HAJDUK Feliks (1885–1924), ppor. piech. – W 1913 r. założył Drużynę Skautową im. Kazimierza Pułaskiego w Cieszynie.

HALLER [właśc. **HALLER de HALLENBURG**] **Józef** (1873–1960), płk piech. – Współpracował ze Skautingiem – był instruktorem na kursie skautowym w Skolem (14 lipca–2 sierpnia 1913 r.).

HERBUT Józef „Warski” (1890–1916), ppor. piech. – W listopadzie 1909 r. był współzałożycielem Oddziału Ćwiczebnego im. Hetmana Stefana Żółkiewskiego w Sanoku.

JAGMIN-SADOWSKI Jan Andrzej „Jagmin” (1895–1977), ppor. piech. – Od 1910 r. należał do „Zet”-u i tajnego Skautingu w Tomaszowie Mazowieckim.

JANKOWSKI Kazimierz „Janko” (1893–1920), ppor. piech. – Do 1912 r. należał do Skautingu we Lwowie.

JANUSZAJTIS Marian Józef „Żegota” (1889–1973), płk piech. – Był organizatorem tajnego oddziału ćwiczebnego w Częstochowie i wiosną 1911 r. przewiózł tam podręczniki skautowe.

JANUSZAJTIS Wiesław (1893–1942), ppor. piech. – Od jesieni 1911 r. należał do tajnej drużyny skautowej w Częstochowie.

JEZIORAŃSKI Tadeusz (1892–1929), ppor. piech. – Należał do tajnego skautingu w Płocku.

JONIAK Franciszek (1894–1921), chor. piech. – W 1910 r. zorganizował oddział ćwiczebny w IV gimnazjum we Lwowie, od maja 1911 r. należał do IV Lwowskiej Drużyny Skautowej.

KALABIŃSKI Stanisław Jan „Lech” (1890–1941), por. piech. – Związał się z ruchem zarzewiackim. W lipcu 1911 r. uczestniczył w I kursie instruktorów skautowych w Krakowie. Od marca 1914 r. uczył w szkole podchorążych PDS w Warszawie; dowodził plutonem w kompanii instruktorów skautowych.

KAMSKI-MILAN Maksymilian (1895–1979), por. piech. – Należał do „Zarzewia”, Skautingu.

KARA Stanisław (1893–1956), ppor. piech. – Był działaczem skautowym. 13 lutego 1912 r. mianowany zastępcą drużynowego I Drużyny Skautowej w Kołomyi, w końcu kwietnia 1914 r. został zmuszony przez władze „Sokoła” do wystąpienia ze Skautingu.

KORKOZOWICZ Jan Marek „Mieczysław Radek” (1891–1968), ppor. piech. – Od 1911 r. członek tajnej drużyny skautowej w Kaliszu.

KROGULSKI Władysław (1894–1962), ppor. piech. – Od 1910 r. należał do „Zarzewia”. Był członkiem oddziału wywiadowczego przy II PDS w Jarosławiu.

KRZYŻANOWSKI Bolesław Maria „Czarny” (1897–1951), ppor. piech. – Od 1911 do 1913 r. należał do Skautingu w Tarnowie.

LALICZYŃSKI Bronisław Józef (1897–1966), chor. piech. – Od 1912 r. należał do Skautingu w Stanisławowie.

LIS-KULA Leopold „Lis” (1896–1919), kpt. piech. – Jako uczeń należał do Skautingu w Rzeszowie.

MAĆKOWSKI Zdzisław Józef Ferdynand (1895–1941), por. piech. – Od 1912 r. należał do III Drużyny Skautowej im. Kazimierza Pułaskiego w Krakowie, w której w styczniu 1913 r. został plutonowym.

MARIAŃSKI Józef Bronisław „Marski” (1892–1920), ppor. piech. – Należał do tajnego Skautingu w Radomiu, uczestniczył w pierwszym kursie instruktorów skautowych we Lwowie (1911 r.).

MICHAŁSKI Karol (1875 – po 1933) – Służył w 6 pp. LP. Był żołnierzem oddziału skautów.

MIŚ Mieczysław (1895–1916), ppor. piech. – Należał do Skautingu w Krakowie.

MITERA Stanisław (1890–1915), chor. piech. – Działacz skautowy – był drużynowym 1 Drużyny Skautowej w Krakowie Podgórze.

MŁODKOWSKI Tadeusz „Mirski” (1887–1960), ppor. piech. – Od 1913 r. pracował w tajnym Skautingu w Mąchocicach (Góry Świętokrzyskie) oraz w Żbikowie koło Pruszkowa, zaś od maja 1914 r. w warszawskiej Naczelnej Komendzie Skautowej. W 1915 r. przeszedł do Naczelnej Komendy Polskiej Organizacji Skautowej w departamencie Wojskowym NKN. Organizował Skauting w powiatach miechowskim i puławskim. Po połączeniu POS z ZHP został komendantem okręgu puławskiego ZHP. Od maja 1918 r. pracował w wydziale szkół średnich Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Królestwie Polskim oraz był inspektorem okręgu warszawskiego ds. harcerstwa. 3 listopada razem ze S. Rudnickim stanął na czele wydziału wojskowego Naczelnego Inspektoratu Harcerskiego. 11 listopada objął dowództwo kompanii, następnie baonu harcerskiego do kwietnia 1919 r. Od 1946 r. mieszkał w Mrągowie, wraz z żoną Marią należał do założycieli mrągowskiego ZHP.

MŁOT-FIJAŁKOWSKI Czesław „Młot” (1892–1944), kpt. piech. – Należał do tajnego skautingu w Skierniewicach.

MONIUSZKO Kazimierz „Borecki” (1891 – po 1938), por. piech. – Od 1911 organizator tajnego Skautingu w zaborze rosyjskim.

MROWIEC Stanisław (?–1920), ppor. piech. – Działacz skautowy – był plutonowym i wywiadowcą 3 Krakowskiej Drużyny Skautowej.

NARBUT-ŁUCZYŃSKI Aleksander Jerzy „Narbut” (1890–1977), kpt. piech. – W okresie nauki w Skierniewicach kierował tajną organizacją skautową w szkole realnej. W lipcu 1911 r. uczestniczył w I kursie instruktorów skautowych w Krakowie.

NECHAY [właśc. NECHAY von FELSEIS] Wiktor Paweł (1895–1940), ppor. piech. – W 1910 r. organizował oddział ćwiczebny w gimnazjum, potem był zastępowym w IV Lwowskiej Drużynie Skautowej im. Ludwika Mierosławskiego. Od kwietnia 1914 r. należał do skautowego oddziału wywiadowczego przy I PDS we Lwowie.

NIEĆ Kazimierz (1895–1977), chor. piech. – Od 1911 r. pracował w krakowskim Skautingu. 18 listopada 1913 r. wszedł w skład Rady Drużyn w tym mieście.

Niedźwiedzki Walerian „Znicz” (1897–1940), ppor. piech. – Członek VIII Lwowskiej Drużyny Skautowej.

NIEMCZYNOWSKI WŁADYSŁAW (1867 – PO 1939), POR. PIECH. – Założył Skauting w Kalwarii Zebrzydowskiej.

NORWID-NEUGEBAUER Mieczysław „Norwid” (1884–1954), ppłk. piech. – Po podjęciu decyzji przez władze naczelne Armii Polskiej o włączeniu młodzieży skupionej w oddziałach ćwiczebnych do działających legalnie na terenie Galicji sokołich drużyn skautowych, w 1911 r. zorganizował IV Lwowską Drużynę Skautową im. Ludwika Mierosławskiego, a także tajną drużynę skautową w Łodzi.

OLBRYCHT Bruno Edward (1895–1951), por. piech. – W 1911 r. założył Drużynę Skautową im. Stefana Żółkiewskiego w Wadowicach.

OSTROWSKI Antoni „Biliński” (1891–1918), chor. piech. – W maju 1912 r. sprawował funkcję komendanta kursu oraz głównego wykładowcy na kursie skautowym w lesie w Radogoszczy, zaś latem uczestniczył w kursie instruktorów skautowych w Skolem.

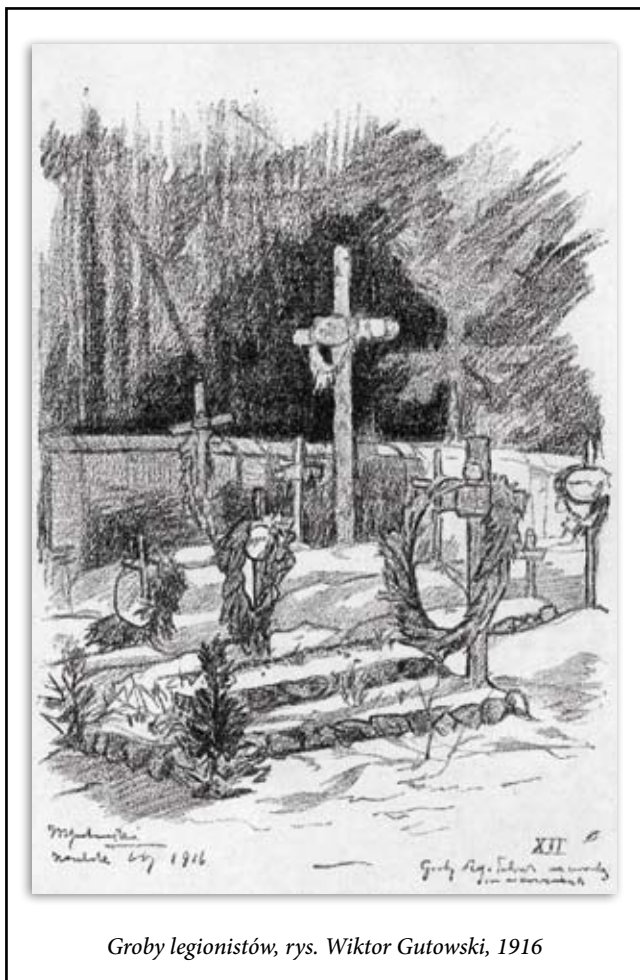
PARAFIŃSKI Tadeusz Piort (1896–1939), por. piech. – Był działaczem skautowym w Krakowie. Sprawował funkcję zastępcy drużynowego w VI Drużynie Skautowej im. Bartosza Głowackiego oraz w VII Drużynie Skautowej im. Zawiszy Czarnego. 18 listopada 1913 r. jako instruktor wszedł w skład Rady Drużynowych.

PEKSYC Franciszek Marian „Grudziński” (1891–1915), kpt. piech. – Jeszcze jako uczeń należał do Skautingu w Krakowie.

POLAK Zygmunt Franciszek (1894 – po 1969), por. piech. – Przed wojną należał do I Lwowskiej Drużyny Skautowej.

Obiad, rys. Wiktor Gutowski, 1916

Groby legionistów, rys. Wiktor Gutowski, 1916

POMARAŃSKI Stefan „Borowicz” (1893–1944), ppor. piech. – Od 1911 r. do stycznia 1913 r. pełnił funkcje drużynowego I Warszawskiej Drużyny Skautowej im. Romualda Traugutta. W 1916 r. stał na czele Polskiej Organizacji Skautowej. W 1917 r. doprowadził do połączenia z innymi organizacjami harcerskimi w Związek Harcerstwa Polskiego i w pierwszych miesiącach stał na czele Głównej Kwatery ZHP.

PROSOŁOWICZ Marian (1895 – po 1939), ppor. piech. – Należał do VIII Drużyny Skautowej we Lwowie.

PRZEPILIŃSKI Hieronim (1870–1923), kpt. prow. – W listopadzie 1912 r. założył I Drużynę Skautową im. Tadeusza Kościuszki w Cieszyńcu.

PRZYJAŁKOWSKI Zdzisław Wincenty „Mirski” (1892–1971), por. piech. – Należał do Skautingu we Lwowie.

ROWECKI Stefan Paweł „Radecki” (1895–1944), ppor. piech. – Wiosną 1911 r. był współorganizatorem, po czym stał na czele pierwszego w tajnego zastępu skautowego w Piotrkowie Trybunalskim.

RUDKA Ludwik Mikołaj (1890–1941), ppor. piech. – Od 1911 r. należał do Skautingu w Stryju.

RYBASIEWICZ Karol „Wilczyński” (1891–1916?), ppor. piech. – Działał w Skautingu. W lipcu 1911 r. uczestniczył w kursie instruktorów skautowych w Krakowie.

Kierował pracą skautową w Skierniewicach, a w 1912 r. założył drużynę skautową w Wołominie.

RYSZKA Józef Marek (1893–1970), ppor. piech. – Od 1911 r. członek Skautingu w Wadowicach. Po wybuchu wojny w szeregach drużyny skautowej 6 sierpnia 1914 r. przybył do Krakowa, gdzie wstąpił do oddziałów strzeleckich.

SAS-HOSZOWSKI Józef (1889–po 1945), por. piech. – W latach 1909–1910 należał do Oddziału Ćwiczebnego im. gen. Czachowskiego w Stanisławowie. Od 1913 r. drużynowy II Drużyny Skautowej im. Józefa Sułkowskiego w Samborze.

SITKO Józef (1887–po 1935), ppor. piech. – Był członkiem VIII Lwowskiej Drużyny Skautowej.

SMOLARSKI Władysław (1895–1975), kpt. piech. – Prowadził „Zastęp Kruków” przy gimnazjum św. Anny [w Krakowie]. Od 1911 r. należał do Skautingu. 18 listopada 1913 r. wszedł w skład rady drużynowych; był zastępcą drużynowego V Drużyny Skautowej im. Michała Wołodyjowskiego, a od września 1912 do marca 1913 r. stał na jej czele.

STECKI Tadeusz (1895–1918), ppor. piech. – działacz skautowy. Jako instruktor 18 listopada 1913 r. wszedł do Rady Drużynowych w Krakowie.

STRZELECKI Leon (1895–1968), ppor. kaw. – 1911 r. był współzałożycielem tajnej I Drużyny Skautowej im. Cypriana Godebskiego w Piotrkowie.

SUDOŁ Franciszek (1892–1940), ppor. piech. – Od 1909 r. należał do Oddziału Ćwiczebnego im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Jarosławiu.

SZUL-SKJÖLDKRONA Bogusław Maria Aleksander (1895–1920), por. piech. – Należał do Skautingu, założył drużynę skautową w III Gimnazjum klasycznym im. Jana Sobieskiego w Krakowie. Kończył kurs instruktorów skautowych w Skolem (1914 r.). Należał do zwolenników współpracy z ZS i PDS. Wiosną 1917 r. prowadził jawny kurs przysposobienia wojskowego dla harcerzy i harcerek w Warszawie.

SZUMSKI Stanisław „Iskrzycki” (1895–1915), chor. piech. – W okresie nauki szkolnej czynny w ruchu skautowym. W 1910 r. należał do organizatorów oddziału ćwiczebnego w VI gimnazjum we Lwowie. Współorganizator jawnej IV Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Ludwika Mierosławskiego. Był zastępcą drużynowego, a potem, w okresie studiów, drużynowym. W latach 1913–1914 instruktor IV i XII Drużyny Skautowej.

SZYMAŃSKI Roman Władysław „Tewański” (1895–1974), ppor. piech. – Od 1911 r. należał do tajnego Skautingu w Sosnowcu, którego był organizatorem i dowódcą plutonu.

ŚMIGIELSKI Jerzy Jan (1890–po 1939), ppor. piech. – Należał do Skautingu w Genewie.

ŚMIGIELSKI Tadeusz (1893–1973), por. kaw. – Jako uczeń należał do organizatorów tajnego oddziału ćwiczebnego (1909 r.), a od 22 maja 1911 r. I Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Naczelnika Kościuszki.

TASIECKI Mieczysław Stanisław (1894–1958), chor. piech. – Należał do Sskautingu w Krakowie.

TĄKIEL Bolesław (1893–1915), chor. piech. – Przed wojną należał do Skautingu. Jesienią 1911 r. plutonowy 3 drużyny w Krakowie. Kierował komisją dostawczą Skautingu.

TOMASZEWSKI Aleksander Mikołaj „Wysocki” (1890–1940), ppor. piech. – Pracował w tajnym Skautingu na terenie III gniazda „Sokoła” w Warszawie (1911–12).

TOWARNICKI Stanisław (1895–1919), chor. piech. – Przed wojną należał do Skautingu – był członkiem IV Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Ludwika Mierosławskiego.

TRAPSO Tadeusz (1894–1940?), ppor. piech. – Skaut, był członkiem oddziału konnego „Sokoła” w Krakowie.

ULRYCH Juliusz August „Jeżowicz” (1883–1959), ppor. piech. – Działacz skautowy – był m.in. komendantem II Drużyny Skautowej w Krakowie.

WIERUSZEWSKI Michał „Zagończyk” (1895–1959), chor. piech. – Od 1911 r. należał do tajnej I Drużyny Skautowej im. Dionizego Czachowskiego w Zagłębiu Dąbrowskim. Początkowo zastępowy, w czerwcu 1913 r. został drużynowym.

WIĘCKOWSKI Mieczysław Nicefor (1895–1926), kpt. piech. – Należał do skautingu w III Gimnazjum Klasycznym im. Jana Sobieskiego w Krakowie.

WRÓBLEWSKI Władysław (1891–1942), chor. prow. – Jako przedstawiciel Sosnowca od stycznia 1911 r. był członkiem komendy oddziału ćwiczebnego w Zagłębiu Dąbrowskim. W latach 1911–1912 należał do Skautingu akademickiego w Genewie.

ZARZYCKI Ferdynand (1888–1958), kpt. piech. – Uczestniczył w działalności skautowej w Nowym Targu, Zakopanem i Tarnowie.

Użyte skróty

chor. kanc. – chorąży kancelista

chor. piech. – chorąży piechoty

kpt. piech. – kapitan piechoty

kpt. prow. – kapitan prowiantowy?

PDS – Polskie Drużyny Strzeleckie

PET – Związek Młodzieży Polskiej „Przyszłość”

płk piech. – pułkownik piechoty

por. piech. – porucznik piechoty

por. tab. – porucznik taborów

pp. LP – pułk piechoty Legionów Polskich

ppor. piech. – podporucznik piechoty

Zet – Związek Młodzieży Polskiej

ZS – Związek Strzelecki

L. Dall

Andrzej Targowski

POLSCY HARCERZE W ŚWIECIE PISZĄ OD 100 LAT – recenzja książki

Dr Wiesław Kukła, który jest neurochirurgiem, od lat zajmuje się badaniem historii polskich harcerzy rozsianych po świecie. W 2012 roku wraz z Marianem Miszczukiem opublikował kolejną książkę o harcerzach, pt. „Harcerska działalność wydawnicza w Europie, Azji i Ameryce Południowej od 1912 roku”¹.

¹W. Kukła, M. Miszczuk, *Harcerska działalność wydawnicza w Europie, Azji i Ameryce Południowej od 1912 roku. Zarys dziejów wraz z bibliografią*, Warszawa 2012; Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*.

Kim są ci polscy harcerze? To jest młodzież zorganizowana w polski ruch wychowawczy wywodzący się ze skautingu stworzonego przez Roberta Baden-Powella, który został zorganizowany w okresie, kiedy Polska była pozbawiona swej państwowości. Harcerze to ludzie szlachetni, którzy ślubowali zachowywać się z godnie z kodem gwarantującym promowanie najwyższych cnót człowieka. Harcerze to ludzie, którzy od młodości do starości postępują zgodnie z tym kodem, to ludzie, którzy mają szalenie pozytywny wpływ na społeczeństwo.

Ta szlachetność harcerstwa, jest chyba jednym z powodów, że coraz mniej się o nich słyszy obecnie, bowiem zostali zagłuszeni przez masową kulturę i chamstwo.

Autorzy przypominają, że polskie harcerstwo na uchodźctwie, najpierw działało na rzecz niepodległości Polski i jej wyzwolenia (lata 1911–1939/40), głównie w USA, Francji, Niemczech i Kanadzie). Od października 1939 roku rozpoczyna się działalność harcerstwa wychodźstwa wojennego. W marcu 1946 roku w Londynie powstaje centrala jednolitego polskiego harcerstwa z oddziałami w państwach tzw. Zachodu. Od 1990 roku powstają samodzielne jednostki polskiego harcerstwa w Czechach a także na Wschodzie, na Białorusi, Ukrainie, Litwie i Łotwie a nawet pojedyncze jednostki w Europie, Azji i Afryce.

Polskie Harcerstwo na Uchodźctwie za sprawę zasadniczą uważało uzyskanie niepodległości, a następnie walkę o jej utrzymanie. Był to tak mocny patriotyzm, że większość starszych harcerzy znalazła się potem w polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie a po wojnie przewodziła organizacjom patriotycznym na Emigracji.

Wydawnictwa Polskiego Harcerstwa na Uchodźctwie ukazywały się w niewielkich nakładach i niewiele z nich trafiało do bibliotek polskich, szczególnie do bibliotek w Polsce. Po wojnie wydawnictwa harcerskie z zagranicy były konfiskowane na granicy PRL. Także wydawnictwa publikujące harcerskie prace nie dbały o ich zachowanie w bibliotekach. Dlatego autorzy tej książki mieli szalenie trudne zadanie dotarcia do tych publikacji i ich omówienie w swej książce. Ale także podkreślają, że w trakcie zbierania swych materiałów

napotkali na niezwykłą ofiarność ludzi, którzy swego czasu zajmowali się harcerstwem i umożliwili autorom skompletowanie swego dorobku.

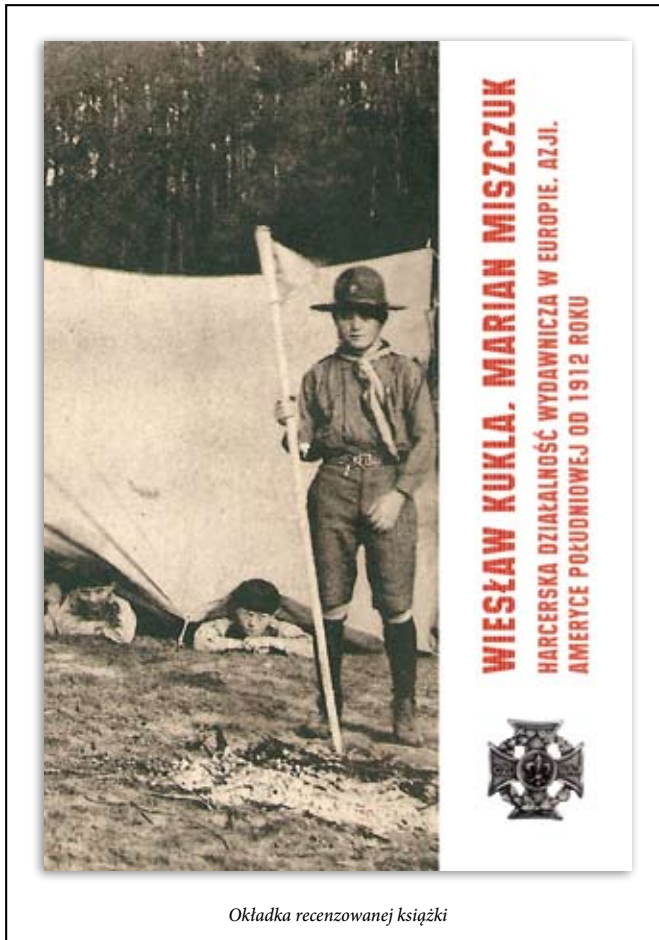
Książka wymienia dorobek publikacyjny paru tysięcy ludzi i opisuje kilkaset różnych form wydawniczych (druki zwarte, jednodniówki, czasopisma, książki, prasa i inne), w poszczególnych krajach i na niemal wszystkich kontynentach. Jest to olbrzymia mozolna praca i jakże altruistyczna. Oczywiście mogła być wykonana tylko przez byłych harcerzy.

Autor pamięta jak on i jego 108 Warszawska Drużyna Harcerska im. gen. J. Bema uczestniczyła w Warszawie, w publicznym pogrzebie pewnego kardynała i maszerowała tuż za Prymasem Augustem Hlondem, którego pod baldachimem prowadził pod rękę (sic!) Bolesław Bierut, chyba to było w 1946 roku, kiedy jeszcze dyktatura dbała o pozory.

Wyrażam uznanie obydwu Autorom, którzy kontynuują misję pamiętania o polskich harcerzach na

Obczyźnie, czyli o najbardziej wartościowej młodzieży polskiej (oczywiście nie wyłączając harcerzy z Polski).

A. Targowski

Okladka recenzowanej książki

Prof. dr Andrzej Targowski jest profesorem informatyki w Haworth Business School Western Michigan University, USA. Jest także współtwórcą polskiej informatyki. Fot. za Wikipedia.pl

SKAUT HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE

REDAKCJA: **Lesław Dall** – Zakopane, **Wiesław Kukła** – Poznań, **Marian Miszczuk** – Warszawa, **Marek Karpiński** (grafika) – Tarnów, **Marek Popiel** (red. naczelny, odpowiedzialny i wydawca) ■ 33–100 Tarnów, ul. Krakowska 42/9 ■ tel. +48 14 656 01 34 ■ email: czasopismo.skaut@gmail.com ■ www.skaut.okay.pl ■ SKAUT jest bezpłatnym harcerskim pismem niezależnym ■

Wszelkie prawa zastrzeżone ©1996–2012 ■ Przedsięwzięcie o charakterze **non profit** ■